

**T.C.
İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

YÜKSEKÖĞRENİM GENİŞLEMESİNİN İŞSİZLİK ÜZERİNE ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

GÜNDEM BALKIŞ

İZMİR-2022

T.C.
İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

YÜKSEKÖĞRENİM GENİŞLEMESİNİN İŞSİZLİK ÜZERİNE ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

GÜNDEM BALKIŞ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜRDAL ASLAN

İZMİR-2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Yükseköğrenim Genişlemesinin İşsizlik Üzerine Etkileri” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12/08/2022

Gündem BALKIŞ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

YÜKSEKÖĞRENİM GENİŞLEMESİNİN İŞSİZLİK ÜZERİNE ETKİLERİ

Gündem BALKIŞ

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

2006 yılında “her ile bir üniversite” politikası doğrultusunda başlatılan yükseköğrenim genişleme süreci ile Türkiye’de üniversite ve üniversiteden mezun olan bireylerin sayıları önemli ölçüde artmıştır. Yükseköğrenim genişlemesi ile birlikte bireylerin eğitim seviyesinin yükselmesi ve beşeri sermayelerinin artması sonucunda teorik olarak, bireylerin istihdam edilebilirliğinin artması ve işsizlik oranlarının azaltılması beklenebilir. Fakat Türkiye’de üniversiteleşme ve eğitim seviyesinin artmasının yanı sıra genç işsizlik oranlarının çok yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum yükseköğrenim genişlemesi ile gençlerin işsizlik oranları arasındaki ilişkinin incelenmesini gerektirmektedir. Bu tez çalışmasında, yükseköğrenim genişlemesinin üniversite mezunlarının işsizliği üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunun belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, 2005 ve 2011 yılları Hanehalkı İşgücü Anketi kullanılmış ve analiz yöntemi olarak farkların farkı yöntemi seçilmiştir. Ayrıca hem araştırılan konu hem de analizde uygulanan farkların farkı yöntemiyle çalışmada elde edilen sonuçların literatüre katkı sağlaması hedeflenmektedir. Çalışmanın sonuçları, yükseköğrenim genişleme politikasının üniversite mezunlarının işsizliğini anlamlı bir şekilde azalttığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğrenim, İşsizlik, Beşeri Sermaye, Farkların Farkı Yöntemi

ABSTRACT

Master's Thesis

The Effects Of Higher Education Expansion On Unemployment

Gündem BALKIŞ

İzmir Katip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of Economics

With the expansion process of higher education initiated in 2006 in the direction of the “one university for every province” policy, the number of universities and the number of university graduates in Turkey have increased significantly. As a result of the increase in the education level of individuals and the increase in their human capital with the expansion of higher education, it can be expected theoretically that the employability of individuals increases and unemployment rates decrease. However, it is observed that youth unemployment rates are very high in Turkey in addition to the increasing education level. This situation requires examining the relationship between higher education expansion and youth unemployment rates. Therefore, this thesis aims to determine how the expansion of higher education influences the unemployment of university graduates. For this purpose, in this study, the Household Labor Force Surveys for the years 2005 and 2011 are used and the difference of differences method is chosen as the analysis method. In addition, it is aimed that the results obtained in the study, both in terms of the researched subject and the difference in differences method applied in the analysis, will contribute to the literature. The findings of this study show that the higher education expansion policy significantly reduces the unemployment of university graduates.

Keywords: Higher Education, Unemployment, Human Capital, Difference in Differences Method

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRENİM VE GENÇ İŞSİZLİK: GENEL GÖRÜNÜM

1.1.Türkiye'de Yükseköğrenim.....	4
1.1.1.Türkiye'de Yükseköğrenimin Kısa Tarihçesi.....	4
1.1.2.Türkiye'de Yükseköğrenim Genişlemesi.....	7
1.2.Türkiye'de Genç İşsizliği.....	12
1.2.1.Genç İşsizlik Kavramı ve Genel Görünüm.....	12
1.2.2.Genç İşsizliğin Arka Planı: Nedenleri, Sonuçları ve Çözüm Önerileri.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRENİM GENİŞLEMESİ VE İŞSİZLİK İLİŞKİSİNE DAİR TEORİ VE LİTERATÜR

2.1.Beşeri Sermaye Teorisi.....	26
2.2.Yükseköğrenim Genişlemesi ve İşsizlik İlişkisine Dair Literatür.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YÜKSEKÖĞRENİM GENİŞLEMESİNİN İŞSİZLİK ÜZERİNDEKİ
ETKİSİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

3.1.Çalışmanın Amacı ve Veri Seti.....	38
3.1.1.Çalışmanın Amacı.....	38
3.1.2.Verit Seti.....	38
3.2.Yöntem.....	43
3.2.1.Farkların Farkı Yöntemi.....	43
3.3.Analiz ve Bulgular.....	46
SONUÇ.....	53
KAYNAKÇA.....	58

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Betimleyici İstatistikler.....	47
Tablo 2. Analiz Sonuçları.....	50

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye’de Yıllara Göre Devlet Üniversitesi, Vakıf Üniversitesi ve Vakıf Meslek Yüksek Okulu Sayıları.....	7
Şekil 2. Türkiye’de Yıllara Göre Üniversite (Önlisans ve Lisans) Mezun Sayıları.....	9
Şekil 3. OECD Ülkeleri ve Türkiye’nin 2020 Yılı İçin Genel İşsizlik Oranları.....	13
Şekil 4. OECD Ülkeleri ve Türkiye’nin 2020 Yılı için Genç İşsizlik Oranları.....	14
Şekil 5. Türkiye’de 1988-2020 Yılları Arasında 15-24 Yaş Grubu İçin Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranları.....	16
Şekil 6. Türkiye’de 1988-2020 Yılları Arasında 15-24 Yaş Grubu İçin Cinsiyete Göre İstihdam Oranları.....	17
Şekil 7. Türkiye’de 1988-2020 Yılları Arasında 15-24 Yaş Grubu İçin Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları.....	18
Şekil 8: 2005 ve 2011 Yılı Verilerinde 22-35 Yaş Arasındaki Üniversite Mezunlarının İşsizlik Oranları.....	48

KISALTMALAR

TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
HİA	: Hanehalkı İşgücü Anketi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
İŞKUR	: İş ve İşçi Bulma Kurumu
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
AIC	: Akaike Bilgi Kriteri
ARDL	: Gecikmesi Dağıtılmış Oto regresif Sınır Testi

ÖN SÖZ

“Yükseköğrenim Genişlemesinin İşsizlik Üzerine Etkileri” başlıklı yüksek lisans tez çalışmam sürecinde beni her koşulda destekleyen ve yanımda olan aileme ve tez çalışmamın yazım sürecinde bilgi birikimi ve deneyimi ile bana yol gösteren, çalışmamın her aşamasında destek veren değerli danışmanım Sayın Doç. Dr. Gürdal Aslan’a teşekkürlerimi sunarım.

Gündem BALKIŞ

İzmir-2022

GİRİŞ

Küreselleşen dünya ve hızla gelişen teknoloji pek çok alanda değişim ve gelişimi zorunlu hale getirmektedir. Bu süreç bireylerin istek ve ihtiyaçlarını değiştirerek birçok alanın bu istek ve ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde değişimine neden olmuştur. Bu değişimlerden etkilenen en önemli alanlardan biri de eğitimidir. Çünkü hızla değişen teknolojinin geçerlilik süresi azalmakta ve dolayısıyla teknolojinin eğitime uygulanması gerekli hale gelmektedir (Tufan Demiray, 2003: 52). Eğitim, bireyleri hayata hazırlamanın yanında hem bireysel hem de toplumsal faydalar yaratan en önemli ve en temel kurumdur. Ayrıca küreselleşen dünyada rekabet etmenin en iyi yolu insan kaynağına yatırım yapmaktır (Tufan Demiray, 2003: 52). Burada özellikle eğitim ve işgücünün en iyi şekilde yetiştirilmesi ön plana çıkmaktadır. Bu görev de eğitim sistemi içerisinde en önemli rolü üstlenen yükseköğretim kurumlarına düşmektedir. Yükseköğretim; orta öğretime dayalı ve en az iki yıllık olmak üzere yüksek seviye eğitim veren her kademedeki eğitim kurumlarının tümünü kapsamaktadır (Tufan Demiray, 2003: 63). Günümüzde yükseköğretim farklı disiplinlerden olan bireyleri bir araya getiren bir yapı ve dünyada sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanmasında bir dinamo olarak görülmektedir (Günay & Günay, 2017: 1). Başlıca işlevleri bilimsel faaliyetlerde bulunmak diğer bir deyişle dünyayı anlama ve anlamlandırma çabasında bulunmak, bilgi üretmek, beşeri sermayeyi artırmak ve nitelikli insan gücü yetiştirmek olan üniversitelerin yarattıkları ekonomik ve toplumsal katkı göz önüne alındığında çok yönlü etkileri söz konusudur. Günümüzde yeni bir toplum anlayışı olan ve iyi yetiştirilmiş insan gücüne dayanan bilgi toplumu, üniversiteleri daha önemli bir konuma getirmektedir (Tufan Demiray, 2003: 57).

Eğitim, aynı zamanda bireyleri iş hayatına hazırlayan bir süreçtir (Tufan Demiray, 2003: 52). Küreselleşen dünyada rekabet etmenin en iyi yolunun insan kaynağına yatırım yapmak olduğu belirtilmişti. Bununla ilgili geliştirilmiş olan Beşeri Sermaye Teorisi, bireylerin kendilerini hem eğitim hem de başka yollarla geliştirerek geleceğine yatırım yapmalarına dayanmaktadır. Beşeri sermaye teorisi, eğitim

düzeyi arttıkça beşeri sermayenin arttığını, beşeri sermaye artışının ise ekonomik etkinliği, bireylerin istihdam edilebilirliğini ve gelirini artırdığını söylemektedir. Bu sebeple özellikle yükseköğrenime, yükseköğrenimin yaygınlaşmasına özel bir önem verilmektedir. Türkiye’de bu alanda 2006 yılından itibaren bir reform gerçekleştirilmiş ve her ilde bir üniversite olması hedeflenmiştir. İtalya, İngiltere, Çin gibi birçok ülke de yükseköğrenimi yaygınlaştırma amacıyla reformlar gerçekleştirmişlerdir. Türkiye’de özellikle 2006-2009 yılları arasında üniversite sayısı ve üniversitelerden mezun olan öğrenci sayıları önemli ölçüde artmıştır. 2005 yılında, Türkiye’de toplam 77 üniversite varken, bu sayı 2011 yılında 173’e yükselmiştir. Günümüzde ise ülkemizde 208 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır. Aynı şekilde üniversiteden mezun olan öğrenci sayısı da aynı yıllar arasında 330 bin kişiden, 687 bin kişiye yükselmiştir. Belirtilen sürede ülkede eğitim düzeyinin arttığı açıkça görülmektedir. İktisat literatürüne göre eğitim düzeyi arttıkça bireylerin istihdam edilebilirliklerinin artması, dolayısıyla işsizlik seviyesinin azalması beklenmektedir. Oysa, son yıllarda işsizlik özellikle genç işsizlik ciddi bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Türkiye yüksek oranda genç nüfusa sahip dinamik bir ülkedir. Türkiye, sahip olduğu en önemli kaynak olan genç nüfusu üretim sürecinde etkin bir şekilde kullanarak ekonomik açıdan dünya ekonomisinde önemli ve saygın bir konuma ulaşabilir (Çalışkan & Dönüm, 2019: 1). Yükseköğrenim genişlemesi sonucu artan üniversite sayısı ve yükseköğrenimden mezun olan bireylerin sayısı artmasına rağmen genç işsizliğin hala önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmesi yükseköğrenim genişlemesinin işsizlik üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye’de gözlemlenen yükseköğrenimdeki genişlemenin diğer bir ifadeyle üniversite sayılarında ve öğrenci kontenjanlarında yaşanan artışın üniversite mezunlarının işsizliği üzerine etkileri araştırılacaktır.

Ulusal literatürde incelenen çalışmalar genellikle büyüme ve istihdam, eğitim düzeyi ve istihdam arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu açıdan bu çalışma ile Türkiye’de gözlemlenen yükseköğrenimdeki genişlemenin üniversite mezunlarının işsizliği üzerine etkileri araştırılarak literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir. Çalışma aynı zamanda eğitim, yükseköğrenim ve beşeri sermaye gibi kavramların önemi, Türkiye’deki yükseköğrenimin gelişimi ve bu gelişim ile gençlerin, üniversite mezunlarının işsizliği arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Öncelikle

Türkiye’de zaman içinde üniversite sayısı ve üniversitelerden mezun olan öğrenci sayısındaki değişim ortaya konularak eğitim politikasındaki bu değişikliğin dönemsel analizi gerçekleştirilecektir. Eğitim politikasındaki bu değişikliğin üniversite mezunlarının işsizliği üzerine etkisini araştırmak için bir ekonometrik analiz yapılacaktır. Ekonometrik analizde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan Hanehalkı İşgücü Anketlerine (HİA) ait mikro verileri ile iki grup ve iki dönem kıyasına dayanan farkların farkı (*difference in differences*) yaklaşımı kullanılacaktır. Bu yöntemle göre eğitim politikasından etkilenen (*treatment group*) ve etkilenmeyen (*control group*) üniversite mezunları tespit edilerek yükseköğrenim genişlemesinin üniversite mezunlarının işsizliğine etkisinin araştırılması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle yükseköğrenimin tarihçesi ve genişlemesinden bahsedilerek yükseköğrenim genişlemesinin varlığı ortaya konulacaktır. Daha sonra Türkiye’de genç işsizliğin görünümüne ve genç işsizliğin nedenleri, sonuçları ve çözüm önerilerine değinilecektir. Böylece yükseköğrenim ve işsizlik arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ilk olarak beşeri sermaye teorisi ele alınacaktır. Beşeri sermaye teorisi yükseköğrenim genişlemesi ve işsizlik arasındaki ilişkinin arka planını oluşturmada yardımcı olacaktır. Ayrıca hem yükseköğrenim genişlemesi ve işsizlik arasındaki ilişkiyi hem de benzer konuları inceleyen literatür incelemesi yapılacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise tezin amacı, kullanılan değişkenlere ait bilgiler ve farkların farkı yöntemi anlatılacaktır. Bölümün son kısmında analizden elde edilen bulgulara yer verilecektir. Son olarak çalışma sonuçları ve gelecek çalışmalar için yapılabilecek önerilere yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YÜKSEKÖĞRENİM VE GENÇ İŞSİZLİK: GENEL GÖRÜNÜM

Bu bölümde öncelikle Türkiye’de yükseköğrenimin tarihsel gelişimi ele alınarak yükseköğrenim genişlemesine ışık tutulmuştur. Üniversitelerin sayısındaki artış istatistiksel olarak gösterilmiş ve yükseköğrenim genişlemesinin varlığı ortaya konmuştur. Daha sonra Türkiye’nin en önemli sorunlarından biri olan genç işsizliğine değinilmiştir. Bu başlık altında genç işsizlik kavramı, genç işsizliğin nedenleri, sonuçları ve genç işsizliğin çözümünde uygulanabilecek politikalar üzerinde durulmuştur. Bu bölüm ile yükseköğrenim ve işsizlik arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması hedeflenmiş, böylece çalışmada ele alınan araştırma konusunun daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

1.1. Türkiye’de Yükseköğrenim

1.1.1. Türkiye’de Yükseköğrenimin Kısa Tarihçesi

Eğitim, yaşamın en önemli ve en temel kurumlarından biridir. Eğitimin amacı, bilgi seviyesi yüksek, bireysel ve toplumsal bir kültüre sahip, sağlıklı bir toplum yetiştirmektir (Çakmak, 2008: 34). Eğitim-öğretim kurumlarının en üstünde yer alan üniversiteler hem eğitim hem de toplumsal hayatta ayrı bir öneme sahiptir. Yükseköğretim kurumları, bilgi üretme ve aktarma, yenilikçi ve eleştirel bakış açısı yayma ve nitelikli insan yetiştirme gibi özellikleri ile toplumun geleceğini önemli ölçüde etkileyen aktörlerdir (Küçükcan & Gür, 2009: 33). Öncelikle yükseköğrenimin öneminin daha iyi anlaşılması açısından Türkiye’de üniversitelerin tarihsel gelişimini incelemek faydalı olacaktır.

Ülkemizin yükseköğreniminin kökleri Osmanlı dönemlerine kadar uzandığı bilinmektedir. Bu kökler 15. yüzyılda Fatih Sultan Mehmet tarafından kurulan ve

dönemin en önemli eğitim kurumu olan “Sahn-ı Seman” isimli kurumdan daha öncelere uzanmaktadır (YÖK, 2019: 6). Bununla birlikte çağdaş anlamda üniversite kavramıyla benzerlik gösterebilecek yükseköğretim kurumları 18. yüzyıldan itibaren kurulmaya başlamıştır. Daha önceki eğitim kurumlarından farklı olarak bir üniversite kurma fikri ise 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu’nun üniversitesi olan ve “bilim yurdu” anlamına gelen Darülfünun 1863’te açılmıştır (Arap, 2010: 7). Darülfünun çeşitli nedenler ile birçok kez açılıp kapanmıştır. Islah tartışmalarının gündeme geldiği 1933 yılında 2252 sayılı yasa ile Darülfünun kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi’nin kurulmasına karar verilmiştir (YÖK, 2019: 9). Böylece ülkemizde üniversite sözcüğü ilk kez 1933 yılında yapılan hukuksal düzenleme ile kullanılmaya başlamıştır (Arap, 2010: 8).

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’nin yükseköğretim sistemi, İstanbul’da bir üniversiteye bağlı fakülteler ve Ankara’da MEB’e bağlı olan dağınık şekildeki fakültelerden oluşmaktaydı (YÖK, 2019: 10). İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye’nin hem ekonomi politikalarında dışa açılması hem de çok partili siyasal hayata geçmesi ile başlayan demokratikleşme süreci üniversitelere ilişkin bir düzenlemeyi beraberinde getirmiştir. Bu düzenleme, 1946 tarihli 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu’dur. Bu yasa ile üniversitelerin hem bilimsel hem de yönetsel özerkliği yeniden getirilerek tüzel kişiliği tanınmıştır (Arap, 2010: 8). Üniversite kanununun kabulünden sonra üniversitelerin özerkliği ile ilgili birçok tartışma ortaya çıkmıştır. 1960’lı yılların sonlarına doğru giderek artan öğrenci olaylarına devletin müdahalesinin üniversite özerkliği sebebiyle sınırlı kalması sonucunda, 12 Mart 1971 muhtırasından sonra üniversitelerin üzerindeki denetim arttırılmıştır (Gür & Çelik, 2011: 13). 1960 ve 1970 yılları arasındaki on yıllık süreçte sadece Hacettepe Üniversitesi kurulmuştur. 1970 ve 1980 arasındaki dönemde ise üniversitelerin sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır. 1970’li yıllarda yükseköğrenimin hem toplum hem de bireye olan faydaları insanların yükseköğrenime olan taleplerini arttırmalarına neden olmuş ve bu sebeple çok sayıda üniversite açılarak Türkiye’de üniversite sayısı 18’e yükselmiştir. Bu gelişmelere rağmen yine de yükseköğrenim talebi karşılanamamış ve yükseköğrenimde bütünlük sağlanamamıştır. 1974-1981 döneminin siyasi ortamında üniversite sayıları artmasına rağmen yükseköğretim kurumlarına alınan öğrenci sayılarında ve okullaşma oranlarında düşüşler yaşanmıştır. 12 Eylül 1980 askeri darbe sonrası kurulan askeri

idare, ülkenin 12 Eylül ortamına gelmesinin sorumlusu olarak üniversiteleri göstermiştir (Demir, 2008: 11; Gür & Çelik, 2011: 15). Bu sebeple, üniversiteleri denetim altına alacak bir yasa hazırlığına başlanmıştır. 1975 yılında Anayasa Mahkemesi'nin hukuka aykırı bularak iptal ettiği Yüksek Öğretim Kurulu, bu defa 6 Kasım 1981 tarihli 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'yla birlikte Yükseköğretim Kurulu (YÖK) adıyla daha geniş yetkiler verilerek yeniden oluşturulmuştur (Gür & Çelik, 2011: 15). 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, tüm yükseköğretim kurumlarının örgüt, işleyiş, yetki ve sorumluluklarını bir bütün olarak ele almış ve dağınık olan yüksekokulları bir üniversite çatısı altında toplamayı amaçlamıştır (Serter, 2008: 212-213). YÖK'ün kurulması yeni bir dönemi başlatmış olup bu dönemde yükseköğrenime erişim ve üniversitelerin sayısı hızla artmaya başlamıştır.

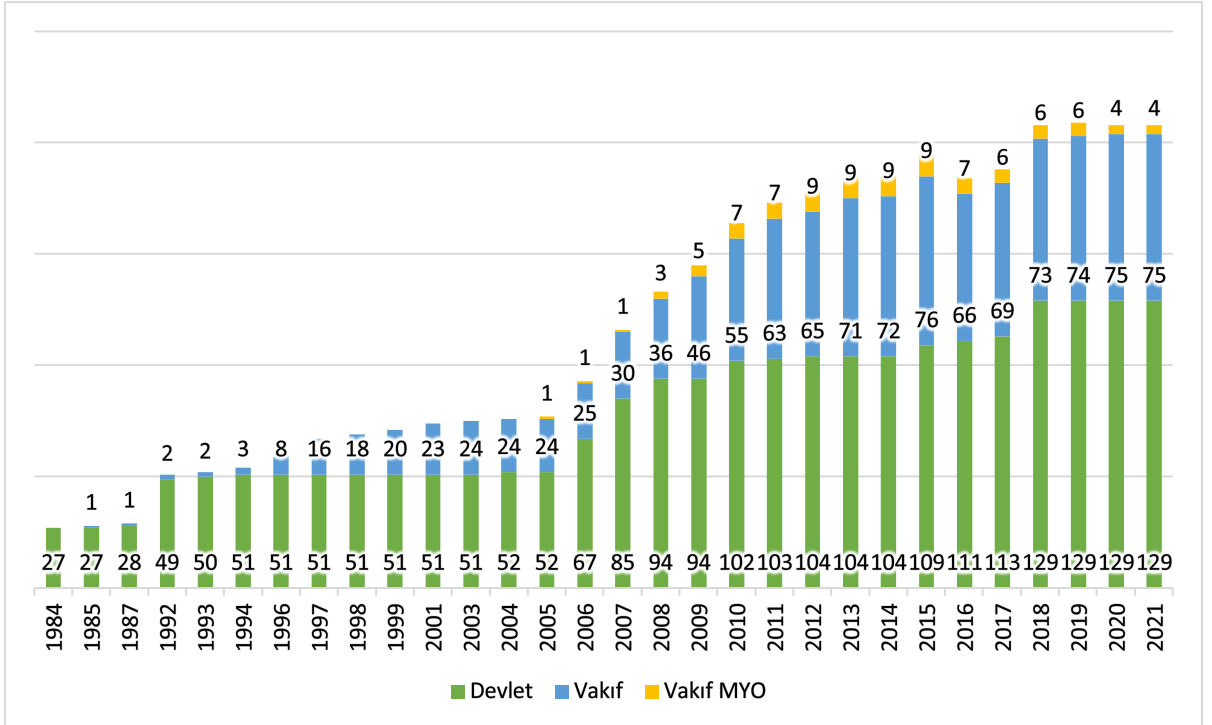
1990'lı yıllara gelindiğinde özellikle çok sayıda özel üniversitenin açılması ve ülke genelinde yeni üniversitelerin artması ile üniversite ve mezun sayısında önemli değişiklikler gözlemlenmiştir. 2000'li yıllarda tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yükseköğretimin dönüşüm süreci başlamış ve yükseköğretim sürekli genişlemeye devam etmiştir (YÖK, 2019: 10). Bu yıllarda etkisini arttıran küreselleşmeyle birlikte, ülkeler arasındaki ilişki ve etkileşim artmış ve böylece bilgi, teknoloji, insan, öğrenci, öğretim üyesi akışı ve değişimi de hızla artmıştır (Küçükcan & Gür, 2009: 34). Ayrıca ülkemizde üniversitelere bilgi toplumu ve ekonomisinin dinamikleri hakimdir (YÖK, 2019: 10). Bilgi toplumu, evrensel nitelikte en iyi şekilde yetiştirilmiş insan gücüne dayanmaktadır. Böylece bilgi toplumu anlayışı, üniversitelerin daha önemli bir konuma gelmesine neden olmuştur. Meydana gelen değişikliklere ayak uydurmak, uluslararası alanda geleceğe yönelik hedefler belirleyerek bunları ülkemiz ve toplumumuza uygun olarak hayata geçirmek ülkemiz için önemli adımlardan biridir. Bu sebeple yükseköğrenimin yaygınlaşmasına özellikle önem verilmektedir. Türkiye'de bu alanda 2006 yılı itibariyle bir reform gerçekleştirilmiştir. Bu reform "her ile bir üniversite kurma" politikası olarak uygulanmıştır. Yükseköğretim kurumlarının yurt geneline dengeli dağılımı, bölgesel kalkınmaya katkı sağlamanın yanı sıra yükseköğretime erişilebilirliği artırarak yükseköğretimdeki kitleleşme eğilimine cevap verebilmek açısından önemli bir politikadır (Altınsoy, 2011: 100).

Türkiye’de her ile bir üniversite politikası doğrultusunda 2006-2008 yılları arasında peş peşe kurulan 41 devlet üniversitesi ile Türkiye’nin her ilinde bir üniversite olması hedefine ulaşılmıştır (Arap, 2010: 2). Bu doğrultuda bu dönemde ülkemizde üniversitelerin sayısında ve üniversitelerden mezun olan öğrenci sayılarında önemli artışlar yaşanmıştır. 1933 yılında İstanbul Üniversitesi’nin kurulmasıyla başlayan üniversiteleşme sürecinden 2006 yılına kadar geçen 73 yılda 77 üniversite kurulurken 2006 yılında başlatılan her ile bir üniversite politikası ile 2006-2011 arasındaki dönemi kapsayan 6 yıllık süreçte 88 üniversite kurulmuştur. Bu sayılar uygulanan politika doğrultusunda ülkemizde meydana gelen yükseköğrenim genişlemesini açıkça göstermektedir.

1.1.2. Türkiye’de Yükseköğrenim Genişlemesi

Türkiye’de yükseköğrenimin tarihsel gelişiminin ve özellikle 2000’li yıllardaki genişlemesinin daha iyi incelenebilmesi için Şekil 1’de 1984-2021 yılları arasında Türkiye’deki üniversitelerin sayıları gösterilmiştir.

Şekil 1: Türkiye’de Yıllara Göre Devlet Üniversitesi, Vakıf Üniversitesi ve Vakıf Meslek Yüksek Okulu Sayıları

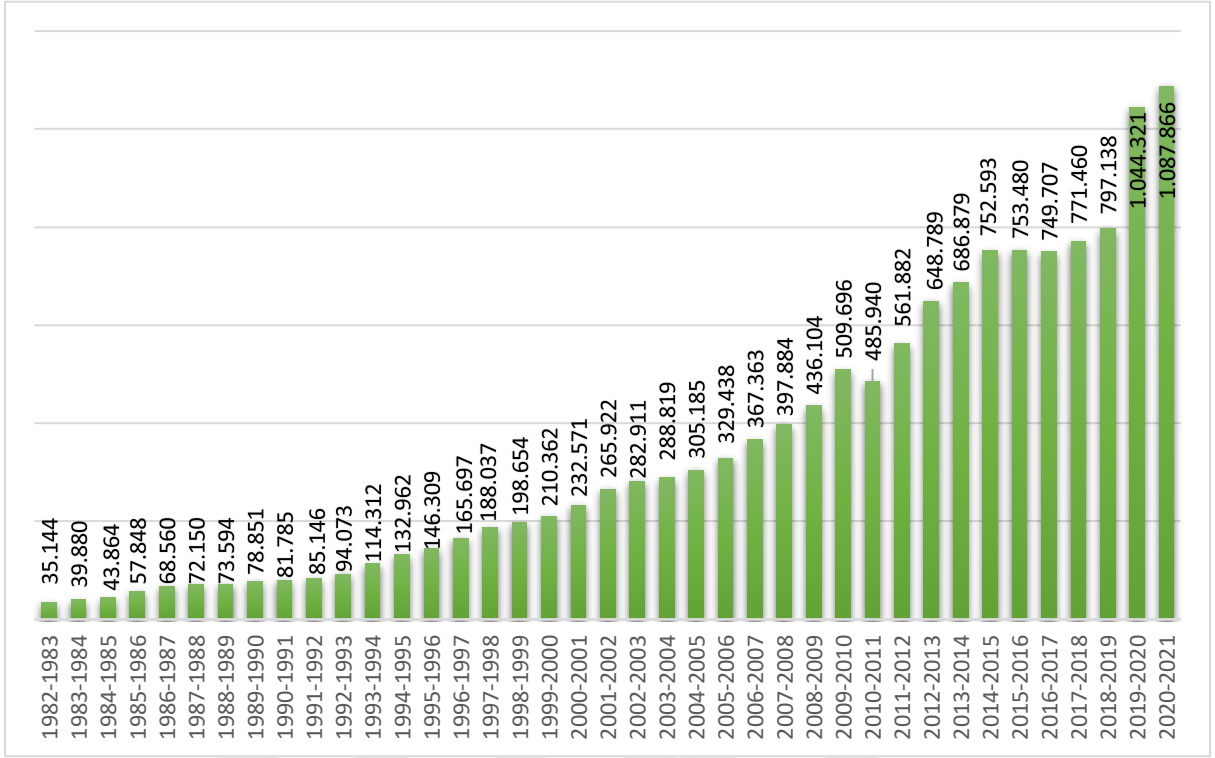
KAYNAK: YÖK

Ülkemizde üniversiteleşme süreci ilk olarak 1933 yılında İstanbul Üniversitesi ile başlamıştır. Şekil 1’de görüldüğü üzere, 1990’lı yılların başında 21 yeni devlet üniversitesinin eklenmesiyle devlet üniversitelerinin sayısının önemli ölçüde arttığı görülmektedir. 1990’lı yıllar boyunca devlet üniversitelerinin sayısı aynı seviyelerde ilerlerken özellikle vakıf üniversitelerinin sayısında önemli bir artış gözlemlenmektedir. 2000’li yıllarda ülkeler arası etkileşim ve bilgi, insan akışının hızla artmasına neden olan küreselleşmenin etkisi ile yükseköğrenim dönüşüm süreci başlamıştır. 2006 yılında her şehre bir üniversite politikası ile üniversite sayılarındaki artış sürekli bir hal almıştır. 2005 yılında ülkemizde 52 devlet üniversitesi bulunurken 2006 yılında başlatılan her ile bir üniversite politikasıyla devlet üniversitelerinin sayısı 67’ye, 2007 yılında ise 85’e yükselerek her yıl sürekli artmıştır. Devlet üniversitelerinin yanı sıra vakıf üniversitelerinin sayısının da her yıl arttığı görülmektedir. Günümüze gelindiğinde, 2021 yılında ülkemizde, 208 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır. Bunların 129’u devlet üniversitesi, 75’i vakıf üniversitesi ve 4’ü vakıf meslek yüksekokuludur.

1984-2021 yılları arasında Türkiye’de yükseköğrenimin tarihsel gelişimi incelendiğinde üniversite sayılarındaki artış özellikle 2006 yılından itibaren sürekli bir artış haline gelmiştir. 2006 yılında uygulanmaya başlayan her ile bir üniversite politikası doğrultusunda Türkiye’de yükseköğrenim genişlemesinin başladığı kolaylıkla görülmektedir.

Ayrıca artan üniversite sayılarına karşılık yükseköğrenimden mezun olan öğrenci sayılarının tarihsel gelişimi de Türkiye yükseköğrenim tarihinin anlaşılmasında bize yardımcı olacaktır. Şekil 2’de Türkiye’de 1982-2021 yılları arasında üniversiteden (önlisans ve lisans) mezun olan toplam öğrenci sayıları gösterilmiştir.

Şekil 2: Türkiye’de Yıllara Göre Üniversite (Önlisans ve Lisans) Mezun Sayıları

KAYNAK: YÖK

1980’li yılların sonundan itibaren Türkiye’de her geçen gün üniversite sayılarının artmasıyla birlikte üniversiteden mezun olan öğrencilerin sayısında da sürekli bir artış yaşandığı görülmektedir. 2005 yılında her ile bir üniversite politikasının uygulanmasından önce mezun sayısı 329.438 kişi iken 2006 yılında politikanın uygulanması ile mezun sayısı 367.363 kişiye ve 2007 yılında ise 397.884 kişiye yükselmiştir. Böylece üniversitelerin sayısının artması ile üniversiteden mezun olan öğrencilerin sayısının da arttığı görülmektedir. Güncel veri olarak 2020/2021 döneminde 1.087.866 kişi üniversiteden mezun olmuştur. Bir önceki yıla göre üniversiteden mezun olan kişi sayısı 43.545 kişi daha artmıştır. Artan üniversite sayıları sonucunda hem bireylerin üniversiteye erişiminin artması hem de bilgi toplumu gereği daha fazla kişi üniversite eğitimi alarak daha fazla üniversite mezunu ortaya çıkmaktadır. Kısaca yükseköğrenim genişlemesinin üniversite mezunu kişilerin sayısını da arttırdığını kolaylıkla söyleyebiliriz.

Geçmişten günümüze üniversite sayılarındaki artışa bakıldığında ülkemizdeki yükseköğrenim genişlemesi açıkça görülmektedir. Acer ve Güçlü (2017) çalışmalarında yükseköğrenim genişlemesinin sosyolojik, ekonomik, ideolojik ve

politik gerekçelere dayandığını belirtmişlerdir. Yükseköğrenim genişlemesi sosyolojik olarak iki gerekçeye dayanmaktadır. Bunlardan ilki yükseköğrenime olan talep diğeri ise Türkiye'deki genç nüfus oranıdır. Araştırmacılar, bu ikisindeki artışın yükseköğrenim sistemine baskı yaptığını ve bu sosyolojik nedenler sonucunda yükseköğrenim genişlemesinin ortaya çıktığına değinmişlerdir (Karataş Acer & Güçlü, 2017: 3). Diğer yandan ekonomik gerekçe olarak üniversitenin istihdam yaratması ve üniversitenin, çalışanlarının ve öğrencilerinin yerel ekonomiyi oluşturan unsurlardan mal ve hizmet talebinde bulunmaları yer almaktadır (Karataş Acer & Güçlü, 2017: 3). Bunların yanı sıra yeni üniversiteler kurmak, okullaşma oranlarını ve öğrenci sayılarını arttırmak, yükseköğretime erişimi arttırmak, yeni üniversitelerin kuruldukları bölgelerde kalkınmayı sağlamak ve büyük şehirlerdeki aşırı nüfus yoğunluğunun yarattığı bazı sorunları ortadan kaldırmak gibi amaçlara hizmet etmektedir (Altınsoy, 2011: 99). Fakat her ile üniversite kurulmasıyla üniversitelerin hızla genişlemesi, Türk yükseköğrenim sisteminde nitelik ile nicelik, çeşitlilik ile homojenleşme gibi bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Karataş Acer & Güçlü, 2017: 2). Üniversitelerin sayılarının arttırılmasıyla ve her ile üniversite açılmasıyla yükseköğrenime erişim sorunu çözülmeye çalışılsa da yükseköğrenimin kalitesinin arttırılması göz ardı edilmiştir. Türkiye'de özellikle 2006 yılından sonra kurulmuş üniversiteler incelendiğinde açılan fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokulu sayıları, öğrenci-öğretim elemanı bazında oranlanacak olursa akademik kadro sayılarının ve akademik performans durumlarının yetersiz olduğu görülmektedir (Karataş Acer & Güçlü, 2017: 5). Üniversitelerin akademik performanslarının öğrenci/öğretim üyesi oranı, doktora öğrenci sayısı, kütüphane kaynakları, bilimsel yayın endekslerine göre akademik personel/yayın oranı gibi göstergelerle incelenmesi gerekmektedir. Diğer yandan, Türkiye'de üniversitelerde aynı fakültelerin ve aynı bölümlerin açılması, Türk yükseköğretiminde aynılaşma sorununu ortaya koymaktadır (Karataş Acer & Güçlü, 2017: 8). Üniversitelerin birbirinden farklılaşması gerekliliği hem sistemde rekabeti sağlamak hem de öğrencilerin değişen ihtiyaçlarına cevap vermek açısından temel politikalarda dikkat çekilen bir husustur (Altınsoy, 2011: 103-104). Gür (2016: 2), üniversitelerin kuruluş yerlerini incelediği çalışmasında özellikle yeni açılan üniversitelerin Türkiye'nin az gelişmiş şehirlerine kurulduklarına değinmektedir. Özoğlu ve diğerlerinin (2016: 37) yaptıkları araştırma sonuçları,

üniversitelerin az gelişmiş illerde kurulmasının yükseköğretimin kalitesi açısından ciddi sorunlar doğurduğunu vurgulamaktadır. Karataş Acer ve Güçlü (2017: 10) bu sorunlara çözüm olarak, farklılaşma, ihtisaslaşma ve kalitenin yükseltilmesi hedeflerine öncelik verilmesi ve yükseköğrenim genişlemesinin neden olduğu sorunlara yönelik çalışmalara önem verilmesi gerektiği sonucunu sunmuşlardır.

Bunların yanı sıra bilgi çağı, yeni istihdam şekilleri yaratmış ve buna bağlı olarak işgücü profilleri değişmiştir. Yeni oluşan ortamda işgücünün değişen istihdam şekillerine uyum sağlaması için eğitimin önemi daha da artmıştır. Çünkü eğitim süreci boyunca edinilen bilgi ve beceri düzeyi ile işgücü piyasasında istihdam edilme düzeyi arasında doğru bir orantı vardır ve eğitim iş bulma fırsatlarını arttıran en önemli parametrelerdendir (Biçerli, 2011: 123). Bireylerin eğitim yoluyla en iyi şekilde yetiştirilmesi ve vasıflı işgücü haline gelmesi işgücü piyasasında daha fazla tercih edilmelerine ve yüksek ücretli işlerde çalışmalarına neden olmaktadır. Bu anlatılanlar beşeri sermaye teorisine dayanmaktadır. Bu sebeple eğitim sisteminin buna cevap verebilecek şekilde kurulması ve işlenmesi gerekmektedir. Ancak, artan üniversite sayıları ve artan yükseköğrenim mezunlarının sayısı karşısında mezunların istihdam oranı benzer bir artış göstermemektedir. Üniversite mezunları her geçen gün daha fazla işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Yükseköğrenim sistemimizdeki programlar bireylere iş dünyasının ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde yürütülmediğinden okulda öğretilenler ile iş dünyasının aradığı beceriler arasında bir uyumsuzluk olması yükseköğrenim sistemimizdeki sorunlardandır. Üniversiteye giriş sisteminde fırsat eşitliğinin olmadığı, üniversitelerin hem toplumun hem de iş dünyasının ihtiyaçlarına cevap vermediği, akademik özgürlüğün kısıtlandığı, üniversiteler arasında kalite farkının olduğu, üniversiteler arasında rekabet olmadığı gibi birçok soruna çözümler bulmak sürekli ertelenmektedir (Küçükcan & Gür, 2009: 36).

Yükseköğrenim genişlemesi sonucu birçok sorun ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar arasında yer alan sorunlardan biri de genç işsizlik sorunudur. Bu çalışmanın bir parçası olarak yükseköğrenim genişlemesi sonucunda önlenemeyen genç işsizlik sorunu da ele alınacaktır. Bu sebeple aşağıdaki bölümde Türkiye’de genç işsizlik detaylı bir şekilde incelenecektir.

1.2.Türkiye’de Genç İşsizlik

1.2.1.Genç İşsizlik Kavramı ve Genel Görünüm

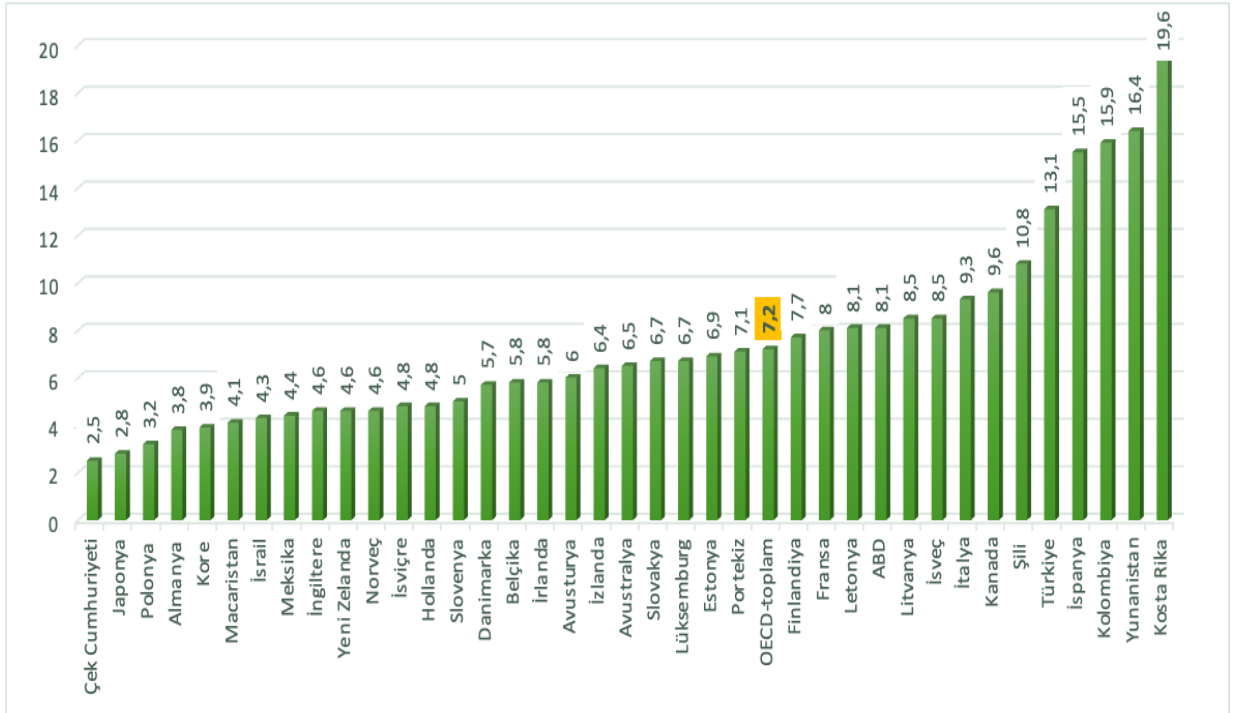
Bir ülkeye katkı sağlayacak herhangi bir ürünün ortaya çıkmasında üretim sürecine etki eden faktörler vardır. Üretim sürecine doğrudan etki eden üretim faktörleri arasında doğal kaynaklar, işgücü, sermaye ve teknoloji sayılmaktadır. Bir ülkenin ekonomik olarak büyümesi o ülkedeki işgücünün sayısı ve niteliğine önemli ölçüde bağlıdır (Adıgüzel, 2021: 101). Bu bağlamda ülkenin işgücü, istihdam, işsizlik gibi verilerinin incelenmesi önem arz etmektedir. İşsizlik, bir bakıma üretim faktörlerinin birinden yeterince faydalanamamak demektir (Adıgüzel, 2021: 101). İşsizlik, uygulanan ekonomik ve sosyal politika önlemlerine rağmen tüm dünyada etkisi giderek artan, bireysel ve toplumsal birçok olumsuzluklara sebep olan küresel iktisadi bir problemdir (Çalışkan & Dönüm, 2019: 661). Küreselleşme süreci, 1980 sonrası uygulanan ekonomi politikaları, kurumsal değişiklikler, reform süreçleri ve ekonomideki yapısal dönüşümler dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de işgücü piyasalarını ciddi bir şekilde etkilemiştir (Aslan, 2019: 1). İşgücü piyasalarının yaşanan değişimlere ayak uyduramaması ile işsizlik sorunu sadece Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin sorunu olmaktan çıkarak gelişmiş ülkelerinde önemli bir sorunu haline gelmiş ve küresel bir boyut kazanmıştır. Fakat işsizlik sorunu içerisinde genç işsizlik ayrıca incelenmelidir. Çünkü işsizliğin sonuçlarından en çok etkilenen kesimlerden biri gençlerdir. Türkiye’de işsizlik yaş grupları olarak incelendiğinde diğer dünya ülkelerinde de olduğu gibi gençler arasındaki işsizlik oranı toplam işsizlik oranlarının oldukça üzerinde seyrettiği görülmektedir. Genç işsizliği, gençlerin bireysel hayatlarını etkileyen sonuçlara ve ülkelerin geleceği açısından geri dönülmesi mümkün olmayan beşeri sermaye kaybına neden olduğu için çözülmesi gereken ciddi bir sorundur (Baykal & Kıroğlu Bayat, 2020: 87).

Genç nüfus olarak kabul edilen yaş grubu ülkeden ülkeye, kültürel ve politik faktörlere göre farklılık göstermektedir. Birleşmiş Milletler, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, Dünya Bankası, Uluslararası Çalışma Örgütü, Avrupa İstatistik Ofisi, Türkiye İstatistik Kurumu 15-24 yaş grubu arasındaki kişileri “genç” olarak kabul etmektedir (Çalışkan & Dönüm, 2019: 662). İşsizlik, geçmiş

dönemlerden itibaren kullanılan bir kavramdır. Değişen yaşam koşulları ile yıllar içerisinde sürekli farklılaşmıştır. Günümüzde yapılan işsizlik tanımlamalarında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün 1982 yılında Cenevre'de yaptığı işsizlik tanımı temel belirleyici olmuştur (Bayraktar & İncekara, 2013: 16). Ülkemiz açısından TÜİK; “Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kar karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son dört hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişileri” işsiz olarak tanımlamaktadır (TÜİK, 2019/2). Bu doğrultuda genç ve işsiz tanımını birleştirerek genç işsizleri; 15-24 yaş arasında, referans döneminde bir saatten fazla çalışmamış, çalışma istek ve gücüne sahip olan ve aktif bir şekilde iş arayan fakat bulamayan kişiler olarak tanımlayabiliriz.

Türkiye'deki genç işsizlik sorununun boyutunun algılanması için öncelikle dünya ülkeleri arasında Türkiye'nin durumunu görmek bize yardımcı olacaktır. İlk olarak Şekil 3'de 2020 yılı için Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkeleri ve Türkiye'nin genel işsizlik oranları gösterilmiştir.

Şekil 3: OECD Ülkeleri ve Türkiye'nin 2020 Yılı İçin Genel İşsizlik Oranları

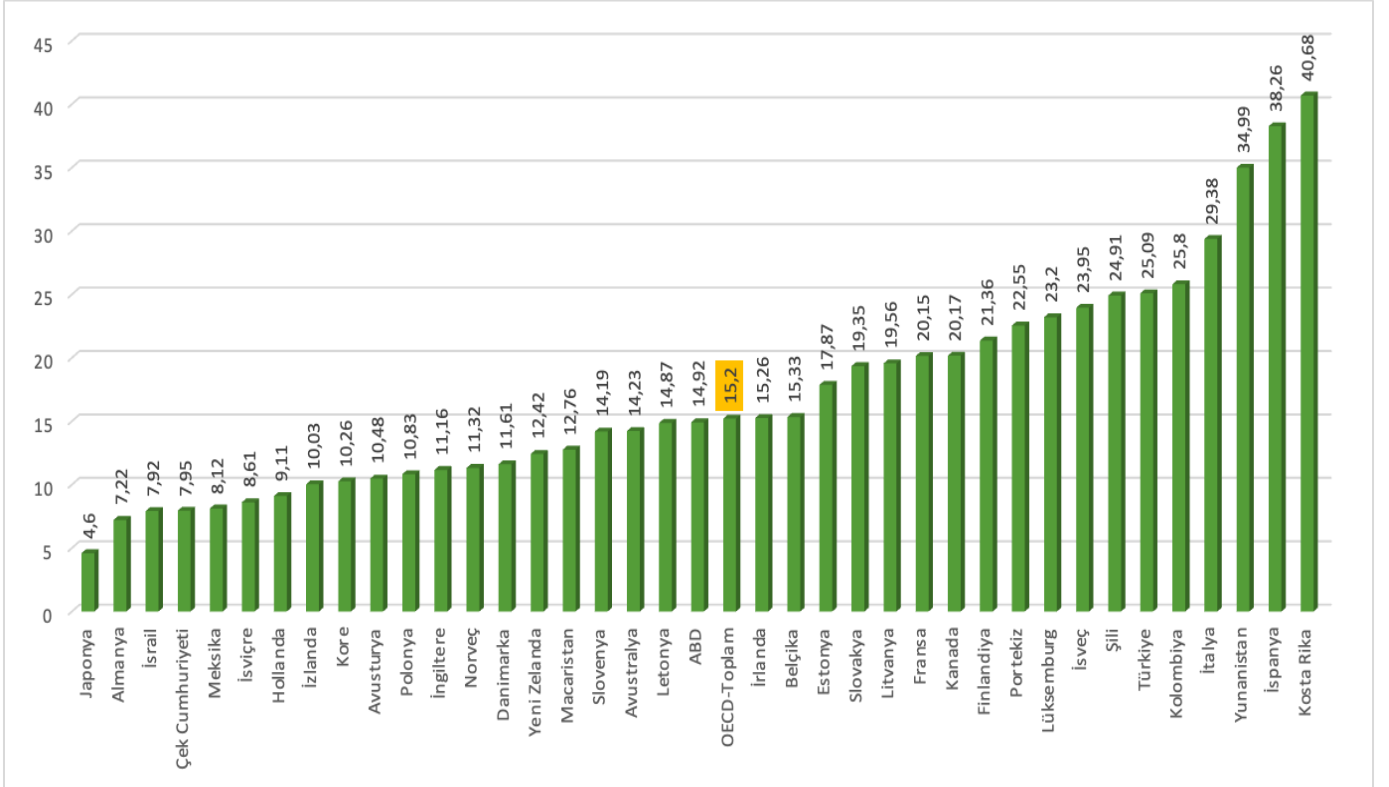

KAYNAK: OECD Data

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere 2020 yılında 2,5 genel işsizlik oranı ile en düşük işsizlik oranına sahip ülke Çek Cumhuriyeti'dir. Genel işsizlik oranı düşük olan diğer ülkeler Japonya, Polonya, Almanya şeklinde devam etmektedir. Diğer yandan işsizlik oranı en yüksek ülke, 2020 yılında genel işsizlik oranı 19,6 olan ve OECD ülkeleri arasında en son katılan Kosta Rika'dır. Daha sonra en yüksek işsizlik oranına sahip ülkeleri Yunanistan, Kolombiya, İspanya ve Türkiye takip etmektedir. OECD ülkelerinin genel işsizlik oranı ortalaması 7,2'dir. Ortalamanın üzerinde olan ülkeler sırayla Finlandiya, Fransa, Letonya, ABD, Litvanya, İsveç, İtalya, Kanada ve Şili'ye ek olarak yukarıda sıraladığımız beş ülke şeklinde devam etmektedir. Türkiye'nin 2020 yılı genel işsizlik oranı 10,8'dir. Türkiye, OECD ülkeleri ortalamasının üzerinde yer alarak yüksek bir işsizlik oranına sahip ülkeler arasında yer almaktadır.

Şekil 4'de 2020 yılı için OECD ülkeleri ve Türkiye'nin genç işsizlik oranları gösterilmiştir.

Şekil 4: OECD Ülkeleri ve Türkiye'nin 2020 Yılı İçin Genç İşsizlik Oranları

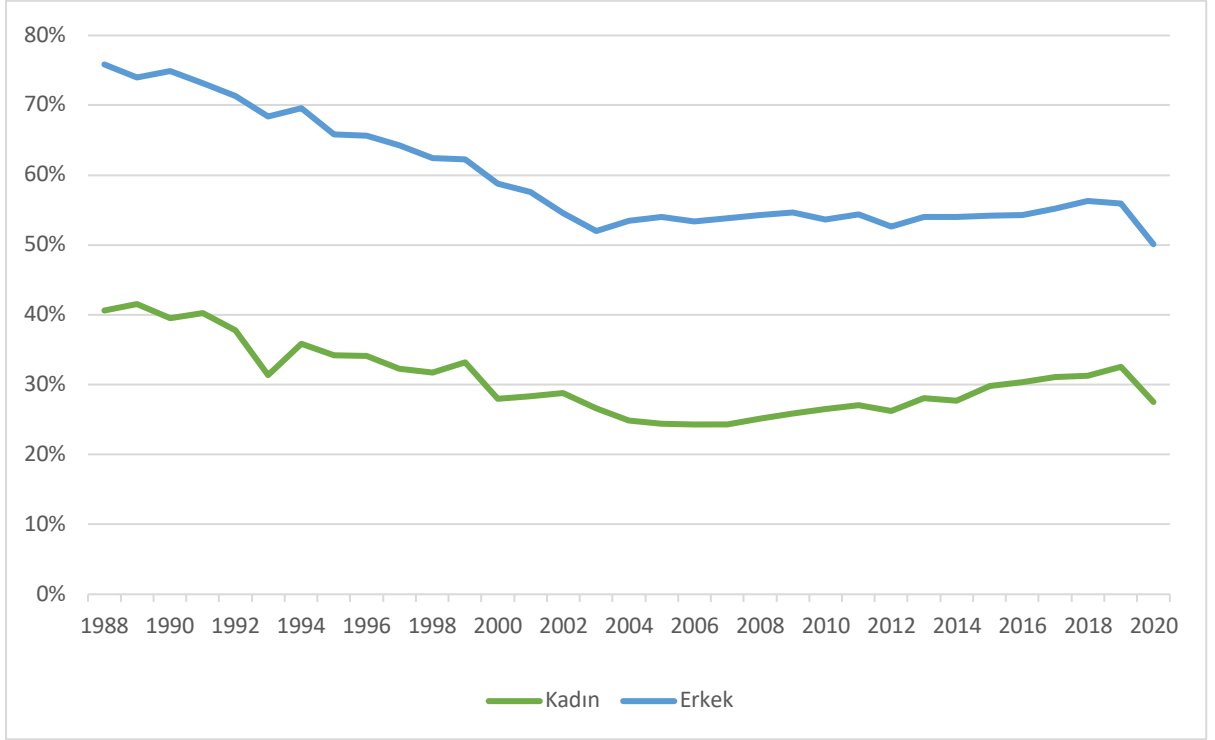
KAYNAK: World Bank

Yukarıdaki şekilde 2020 yılında en düşük genç işsizlik oranına sahip ülkenin 4,6 oran ile Japonya olduğu görülmektedir. Genç işsizlik oranı düşük olan diğer ülkeler Almanya, İsrail, Çek Cumhuriyeti olarak devam etmektedir. 2020 yılında genç işsizlik oranı en yüksek ülke, 40,68 orana sahip ve genel işsizliğinde en yüksek olduğu ülke olan Kosta Rika'dır. Daha sonra en yüksek genç işsizlik oranına sahip ülkeleri İspanya, Yunanistan, İtalya, Kolombiya ve Türkiye takip etmektedir. OECD ülkelerinin genç işsizlik oranı ortalaması 15,2'dir. Ortalamanın üzerinde olan ülkeler sırayla İrlanda, Belçika, Estonya, Slovakya, Litvanya, Fransa, Kanada, Finlandiya, Portekiz, Lüksemburg, İsveç, Şili ve yukarıda sıraladığımız altı ülke şeklinde devam etmektedir. Türkiye'nin 2020 yılı genç işsizlik oranı 25,09'dur. Türkiye, hem OECD ülkeleri ortalamasının üzerinde yer almakta hem de yüksek genç işsizlik oranına sahip ülkeler arasında bulunmaktadır.

Şekil 3 ve Şekil 4 karşılaştırıldığında, başka bir ifadeyle genel ve genç işsizlik oranları karşılaştırıldığında, tüm OECD ülkelerinde genç işsizlik oranlarının genel işsizlik oranlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Genç işsizliğinin yalnızca Türkiye için değil OECD ülkeleri içerisinde yer alan birçok ülke için ciddi bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'nin 2020 yılındaki genel işsizlik oranı 10,8 iken genç işsizlik oranı 25,09'dur. Türkiye için genel işsizlik ve genç işsizlik oranları arasındaki farka baktığımızda bu farkın çok yüksek olduğu açıkça görülmektedir. Buradan Türkiye'deki genç işsizlik sorununun çözülmesi gereken çok önemli bir sorun olduğunu kolayca söyleyebiliriz.

Aşağıda yer alan Şekil 5, Şekil 6 ve Şekil 7'de 1988-2020 yılları arasında Türkiye'de gençlerin işgücü göstergeleri kadın ve erkekler için (işgücüne katılım oranı, istihdam oranı ve işsizlik oranı) gösterilmiştir. Şekil 5'de 15-24 yaş grubu için cinsiyete göre işgücüne katılım oranları, Şekil 6'da istihdam oranları ve Şekil 7'de işsizlik oranları gösterilmiştir.

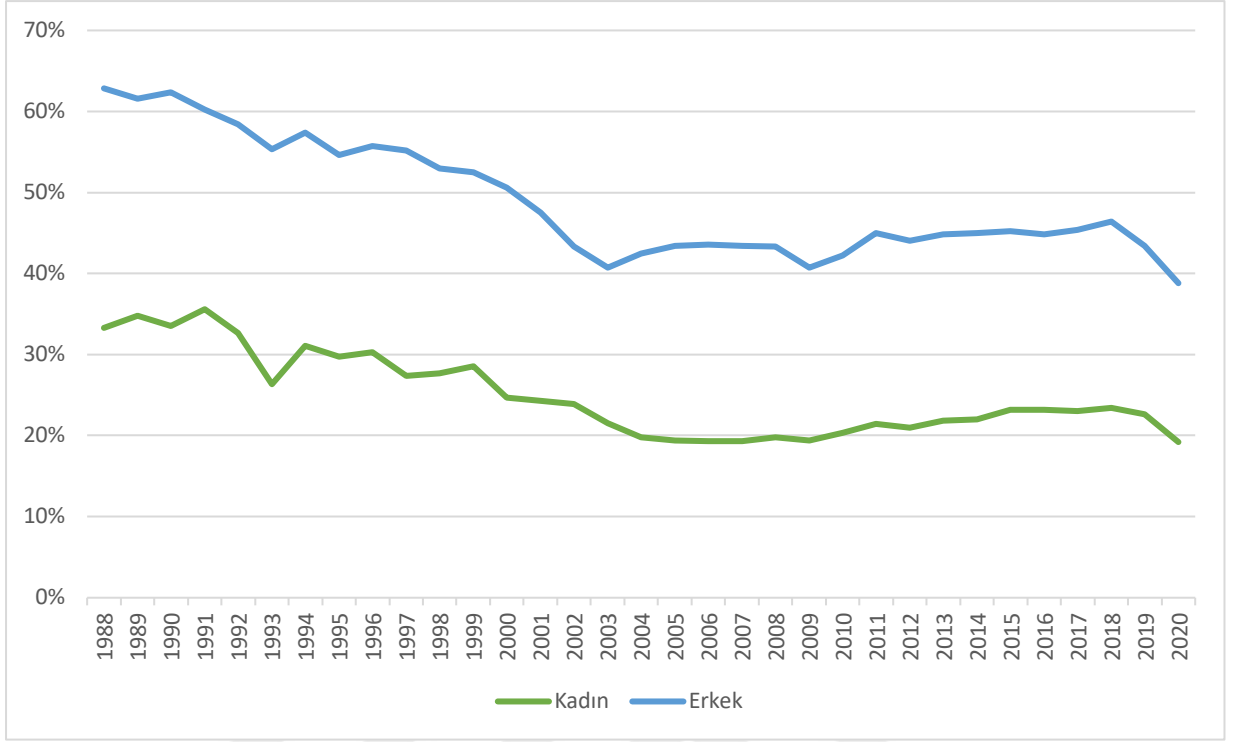
Şekil 5: Türkiye’de 1988-2020 Yılları Arasında 15-24 Yaş Grubu İçin Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranları

Kaynak: TÜİK-İşgücü İstatistikleri

Şekil 5’de 15-24 yaş grubu için gösterilen işgücüne katılım oranlarında açıkça görülüyor ki erkeklerin işgücüne katılımı tüm yıllarda kadınlardan daha fazladır. Geçmişten günümüze gelindikçe kadın ve erkek arasındaki işgücüne katılım oranları arasındaki farkın azaldığı görülmektedir. 2000’li yıllara kadar erkeklerin işgücüne katılımları sürekli bir düşüş göstermektedir. 15-24 yaş grubu erkeklerin bu süreçte işgücüne katılmak yerine okula gitmeye başladıkları tahmin edilmektedir. 2000’li yıllarda hem erkek hem de kadınlarda ani artış ve azalışlar olmadığı görülmektedir. Günümüze yaklaştıkça hem kadınlarda hem de erkeklerde işgücü katılım oranlarında azalma yaşanmıştır. Bu azalmanın da günümüzde 15-24 yaş arasındaki gençlerin eğitimde olmalarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

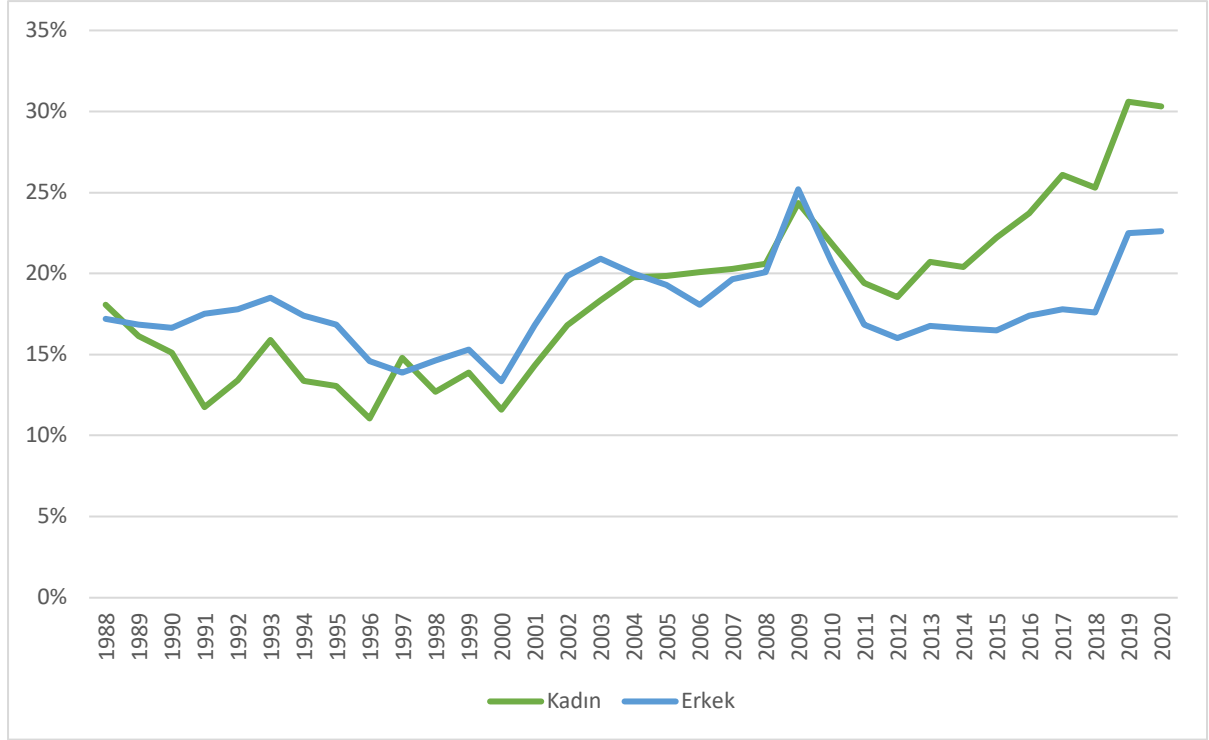
Şekil 6: Türkiye’de 1988-2020 Yılları Arasında 15-24 Yaş Grubu İçin Cinsiyete Göre İstihdam Oranları

Kaynak: TÜİK-İşgücü İstatistikleri

Şekil 6’da verilen kadın ve erkeklerin istihdam oranları Şekil 5’de verilen veriler doğrultusunda aynı yönde ilerlemektedir. 15-24 yaş grubundaki erkeklerin istihdam oranları tüm yıllarda yine kadınlardan daha fazladır. Genç erkeklerin istihdam oranlarında azalış dikkat çekmektedir. Bu oran 1989 yılında yaklaşık %63 seviyesinden 2020 yılında %39’a kadar gerilemiştir.

Şekil 7: Türkiye’de 1988-2020 Yılları Arasında 15-24 Yaş Grubu İçin Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları

Kaynak: TÜİK-İşgücü İstatistikleri

Şekil 7’de ise 15-24 yaş grubu için cinsiyete göre işsizlik oranları verilmiştir. Geçmiş yıllarda kadın ve erkeklerin arasında az bir işsizlik farkı olsa da yine de kadınların işsizlik oranlarının erkeklerden daha az olduğu görülmektedir. Buna karşılık 2000’li yıllardan sonra kadınların işsizlik oranları erkeklerden daha fazla olmaya başlamıştır. Bu fark 2010 yılından sonra ise sürekli olarak artmaya başlamıştır. Genç kadınların işsizlik oranı 1989 yılında %16 ve 2020 yılında %30 gerçekleşerek kadınların işsizlik oranlarında %14’lük bir artış olmuştur. Genç erkeklerin ise 1989 yılında işsizlik oranları %17 iken 2020 yılında %23’tür. Erkeklerin işsizlik oranlarında da %6’lık bir artış gerçekleşmiştir. Her iki grubunda işsizlik oranları artmıştır fakat bu artışın kadınlarda daha fazla olduğu açıkça görülmektedir.

Veriler incelendiğinde Türkiye’de ciddi bir genç işsizlik problemi olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Genç işsizlik büyük sorunlara yol açan sonuçlara sahiptir. Bu sebeple çözülmesi gereken önemli bir problemdir. Genç işsizlik problemini daha iyi özümseyebilmek için aşağıdaki başlık altında öncelikle genç işsizliğin nedenleri daha sonra sonuçları ve son olarak genç işsizliğin çözümünde uygulanabilecek politikalar ele alınacaktır.

1.2.2.Genç İşsizliğin Arka Planı: Nedenleri, Sonuçları ve Çözüm Önerileri

Genç işsizliğine neden olan birçok faktör bulunmaktadır. Genç işsizliğin nedenlerini makro ve mikro nedenler olarak iki kısımda inceleyebiliriz. Genç işsizliğinin makro düzeydeki nedenleri arasında ülkenin genel yapısal özellikleri, toplam talep, ekonomik krizler, Pandemi, piyasalardaki dalgalanmalar, istihdam politikalarının yetersizliği, eğitim sisteminin işlevsiz kalması, demografik faktörler ve gençlere yönelik uygulanan ücret politikaları yer almaktadır. Genç işsizliğinin mikro düzeydeki nedenleri ise gençlerin piyasaya ilk kez giriş yapıyor olmaları, yeterli bilgi, beceri ve deneyimden yoksun olmaları, gençlerin beklentilerinin yüksek olması, gençlere özgü özellikler, cinsiyet ve etnik köken olarak belirtilebilir.

Genç işsizliğin makro nedenleri içerisinde en önemli faktör toplam taleptir. Toplam talepte oluşacak bir azalma üretimde bir azalma meydana getirecek ve sonunda işgücü talebinde de bir azalmaya neden olacaktır. Bu azalma sadece genel işsizlik oranlarını değil genç işsizlik oranlarını da olumsuz etkileyecektir. Yapılan araştırmalara göre de böyle bir talep daralmasında gençler yetişkinlere oranla daha fazla işsiz kalmaktadır (O'Higgins, 2001: 99). Buna benzer şekilde ekonomik durgunluk ya da kriz dönemleri ve son yıllarda yaşanan Pandemi dönemi işgücü piyasalarını doğrudan etkilemektedir. Bu dönemlerde işten çıkarmaların ve işsizliğin arttığı belirlenmiştir. Arz cephesinden bakıldığında bu dönemlerde gençler iş bulmada zorluklarla karşılaşmaktadır. Talep cephesinden bakıldığında da işverenlerin işten çıkarmalarda, gençleri işten çıkarmanın fırsat maliyeti yetişkin çalışanlara göre düşük olduğu için öncelikle genç çalışanları işten çıkarmayı tercih etmektedirler (Baykal & Kıroğlu Bayat, 2020: 89). Bu çerçevede genel talep ve işgücü piyasasındaki dalgalanmaların genç işsizliğinin artmasına neden olduğu gözlemlenmektedir (Karabıyık, 2009: 301). Genç işsizliğin diğer nedenlerinden biri de demografik faktörlerdir. Türkiye toplam nüfusu içerisinde genç nüfusun önemli bir paya sahip olduğu genç ve dinamik bir ülkedir. Ülkede genç işgücünün fazla olması genç işsizliği arttıran bir faktör olarak kabul edilmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada önemli ölçüde artan genç nüfusu istihdam etmek için daha fazla işe ihtiyaç duyulmuş, fakat yeni işler yaratılamaması tüm dünyada genç işsizliği artmıştır (Baykal & Kıroğlu

Bayat, 2020: 89). Gençlerin istihdam edilebilirliğini etkileyen en önemli nedenlerden biri de eğitim sistemi ve verilen eğitimin düzeyidir. Eğitim seviyesi arttıkça işsizlik oranlarının düşmesi beklenmektedir. Ülkeler genç işsizliğini azaltmak için eğitime ve eğitim sistemine öncelikli yer vermişlerdir fakat işsizlik oranlarına ve istihdam olanaklarına bakıldığında halen işsizlik sorununun ciddi boyutlarda olduğu görülmektedir. Türkiye’de de ilköğretim mezunları daha yüksek eğitim almış vasıflı bireylere oranla daha az işsizliğe maruz kalmaktadır (Bayraktar & İncekara, 2013: 24). Bu durum eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasında etkin bir bağ kurulamamasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı eğitim sisteminin, işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak bilgi ve beceriye sahip bireyler yetiştirilmesinde yetersiz kaldığı söylenebilir (Karabıyık, 2009: 301). Piyasada istenen niteliklerin hem alınan eğitim hem de sahip olunan becerilerle uyuşmaması yani emek arz ve talebinin uyuşmaması bir sistem sorunu yaratmaktadır (O’Reilly et al., 2015: 4). Eğitim sistemlerinin piyasanın ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olması gerekmektedir. Gençlere yönelik uygulanan ücret politikaları da genç istihdamını olumsuz etkilemektedir. Kişinin kendisi ve ailesinin gıda, barınma ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını insanca karşılayabilmesini sağlayacak minimum ücret asgari ücret olarak tanımlanmaktadır (Eğilmez, 2019). Asgari ücretin yüksek olduğu dönemlerdeki işgücü alımlarında gençlere oranla daha çok yetişkinler tercih edilmektedir (Baykal & Kıroğlu Bayat, 2020: 89). Fakat bu iki durumda yetişkin işgücünün genç işgücü ile ikame olması durumunda geçerlidir. Eğer yetişkin işgücü ve genç işgücü farklı niteliklere sahip ise ücret politikaları istihdam kaybı yaratmayacaktır (Adıgüzel, 2021: 110).

Genç işsizliğin mikro nedenleri arasında öncelikle gençlerin iş piyasasına ilk kez giriş yapıyor olmaları yer almaktadır. Gençlerin iş piyasasına ilk kez giriyor olmaları piyasayla ilgili yeterli bilgiye ve iş tecrübesine sahip olmadıkları anlamına geldiğinden işverenler tarafından ek maliyet olarak görülerek tercih edilmemelerine neden olmaktadır. Genç işsizliğin bir diğer mikro nedeni gençlerin beklentilerinin yüksek olmasıdır. Gençlerin vasıfları ve talep ettikleri ücret arasında bir uyumsuzluk vardır. Özellikle yeni mezun işgücünün yüksek ücretlerden iş bulmak istedikleri ya da 25 yaş üstü bireylere göre mevcut işlerini daha yüksek gelirli işler için daha kolay değiştirdikleri söylenebilir (Bayraktar & İncekara, 2013: 25). Bu duruma işverenler açısından bakıldığında, tecrübeli ve daha uzun süre çalışmış olan bir elemanın işine

son vermektense genç çalışanların işine son vermek daha az maliyetli olacaktır. İşe alınan genç çalışan tecrübe eksikliği, vasıf uyumsuzluğu ve ücret beklentisini karşılayamama gibi durumlardan dolayı işverenler açısından işten çıkarılmada öncelikli olarak tercih edilmektedirler (Kabaklarlı & Gür, 2011: 5). Genç işsizliğin mikro nedenlerinden bir diğeri ise gençlere özgü özelliklerdir. Genellikle gençlerin kariyer planlarının belirsiz ve düzensiz olması, gençlerin aile sorumlulukları olmadığından işi çabuk terk etmeleri ve esnek yaşam tarzları gençlere özgü özellikler olarak genç işsizliğini arttıran faktörlerdendir. Sonuç olarak da iş değiştirme oranları gençlerde yetişkinlere oranla daha yüksek olmakta ve bu sebeple gençlerin kalıcı iş bulmaları daha uzun sürebilmektedir (H.Yunus Taş et al., 2018: 283). Genç işsizliğin mikro nedenleri arasında yer alan cinsiyet incelendiğinde genç işsizlikten en çok etkilenenlerin kadınlar olduğu görülmektedir. Genç kadınların erkeklerle aynı niteliklere sahip olmalarına rağmen, iş bulmada zorluk çekmelerinin nedeni olarak toplumun cinsiyetçi önyargıları gösterilmektedir (Murat, 1995: 186). Diğer bir neden olarak da eğitime erişimde fırsat eşitsizliğini söyleyebiliriz. Son olarak etnik köken genç işsizliğin nedenleri arasındadır. Etnik azınlıklar işgücü piyasasında dezavantajlı durumdadır. Ayrıca işsizlik yardımları, gelir güvencesi sağlamaya yönelik önemli bir düzenleme olmakla birlikte her ülke için geçerli olmasa da işsizliği artırıcı bir etki yapmakta olduğu ileri sürülmektedir (Karabıyık, 2009: 302).

İşsizlik sonuçları itibariyle toplumun tüm kesimlerini etkileyen önemli bir sorundur. Genç işsizliği ise ekonomik, sosyal ve psikolojik sonuçları itibariyle gençleri doğrudan etkileyerek dolaylı olarak da içinde yaşadıkları toplumu derinden etkilemekte ve ciddi kayıplar yaratmaktadır (Baykal & Kiroğlu Bayat, 2020: 91). Öncelikle genç işsizliğinin yol açtığı sonuçlar arasında en önemlisi ekonomik sonuçlardır. Ekonomik sonuçlar makro ve mikro olarak ikiye ayrılmaktadır. Mikro ekonomik sorunların başında bireylerin etkilendiği ekonomik kayıplar gelmektedir. Bu ekonomik kayıplara verilecek en basit örnek, kişilerin işsiz olduğunda çalışma sonucunda elde edecekleri gelirden mahrum kalmaları verilebilir. Toplumun tamamını etkileyen makro sorunlar arasında ise gençlerin iş piyasasında olmamasından dolayı üretime katılmayan işgücünün eksik istihdam oluşturması ve ülke üretiminde önemli bir kayıp yaratması yer almaktadır. Üretici potansiyeli yüksek olan genç işgücünün ülkenin kalkınması açısından önemli bir kaynak olması üretime katılabilmesi ile

mümkün olmaktadır (Karabıyık, 2009: 304). Gençler toplumun en dinamik parçaları olduklarından ülkelerin geleceği genç nüfusun gücü ve niteliğine bağlıdır. Bu bağlamda genç işsizliği ülkede önemli kayıplar yaratmaktadır. Genç işgücünün üretimde yer almamasıyla ülke teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmakta ve küresel ekonomide rekabet gücünü bugün ve gelecekte kaybetmektedir (Pirler, 2007). Yetişmiş işgücü istihdam edilerek üretime katılmadığında topluma ek maliyet olarak geri dönmektedir (Karabıyık, 2009: 303). Ayrıca genç işsizliği çalışanların ücret düzeylerini olumsuz etkileyerek düşük ücretli işler yaratmaktadır. Piyasada aynı işi daha ucuza yapmaya hazır çok sayıda işsiz olduğundan işverenler çalışanların ücret taleplerine olumsuz yanıt verebilmektedir (Baykal & Kıroğlu Bayat, 2020: 92). Diğer bir ekonomik sonuç kayıt dışı istihdamdır. İşsiz kalma ya da işsiz kalma tehlikesi yaşanması, gençleri kayıt dışı çalışmaya iten nedenler arasındadır (Baykal & Kıroğlu Bayat, 2020: 92). Bunların yanında genç işsizliği eğitime ayrılan kaynakların israfı, tasarrufların azalması ve sosyal güvenlik gelirlerinde kayıp yaşanmasına da neden olmaktadır (Pirler, 2007). Gençlerin nitelikli bireyler olarak yetişebilmeleri için eğitime büyük harcamalar yapılmaktadır. Eğitim süreçlerini tamamlayan bireylerin işgücünde yer alamaması kaynakların büyük bir kısmının israfı anlamına gelmektedir (Adıgüzel, 2021: 112).

Genç işsizliğinin ekonomik sonuçları yanında önemli toplumsal sonuçları da bulunmaktadır. Ekonomik sorunlar kısa ve orta vadeli ekonomi politikalarıyla çözülebilse de toplumsal etkiler daha ağır olmakta ve telafisi mümkün olmayan bazı sonuçlara yol açabilmektedir (Bayır & Şahin Kutlu, 2019: 790). Bu çerçevede işsizlik sorunu psikolojik ve sosyal sonuçları ile diğer makroekonomik sorunlardan ayrılmaktadır. Çalışma hakkı temel toplumsal haklardan biridir. İstihdam edilmek, gençler açısından sadece gelir elde etmek değil aynı zamanda saygınlık kazanmak, sosyal kimliklerini geliştirmek ve bağımsızlığını kazanmak anlamına geldiği için genç işsizlik hem bireysel hem de toplumsal olarak ciddi sorunlara yol açabilecek potansiyele sahiptir (H.Yunus Taş et al., 2018: 282). Gençlerin üretim potansiyellerinin kullanılmaması özgüvenlerinin ve cesaretlerinin yıkılmasına neden olurken yoksulluk ve kötü yaşam şartları ile gençlerin hayatları boyunca başarıya ulaşmalarını engelleyen bir kısır döngüyü ortaya çıkarmaktadır (Morris, 2006: 10). İş bulma beklentisinin azalması bireylerde psikolojik birtakım sorunların ortaya

çıkmasına neden olmaktadır. İşsizlik gençler üzerinde depresyon, aşırı kaygı ve endişe, özgüven kaybı, yabancılaşma, stres düzeyinin artması, fizyolojik sağlığın bozulması, umutsuzluk ve çaresizlik hissi, intihar eğilimi, suça yönelme ve madde bağımlılığı gibi psikolojik zararlar yaratabilir. Kişinin toplumsal ve hukuki kurallara olan bağımlılığı azaldığından suça yönelme ihtimali de artmaktadır. Ayrıca işsiz kalmış kişinin kendini değersiz hissetmesi, hayata karşı umudunu yitirmesi ve bireyin sosyal yaşamdan da dışlanması bu kişilerin intihar eğilimini arttırmaktadır. Bireyler toplumun en küçük parçasını oluşturduğundan bireysel sorunlar sosyal yapının bozulmasına neden olarak önemli toplumsal sonuçlar doğurmaktadır. Kısaca genç işsizliği, başta işsiz genç olmak üzere sırayla aile ve toplumu etkileyerek giderek ülke geneline yayılan, ekonomik, toplumsal ve kültürel birtakım sorunlar zincirini ortaya çıkarmaktadır (Karabıyık, 2009: 305). Tüm bunlar dikkate alındığında genç işsizliğinin çözülmesi gereken önemli bir sorun olduğu açıkça görülmektedir.

Genç işsizliğini ortadan kaldırmak ve istihdamı artırmak için birçok politika uygulanmaktadır. İşsizliğin nedenlerinin tespit edilmesi uygulanacak politikaların etkili olabilmesi ve işsizlikte bir azalma meydana getirmesi için önem arz etmektedir (Bağlı, 2020: 73). Ayrıca genç işsizliğini azaltmaya yönelik bu politikaların ülkelere özgü geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Genç işsizliği, genel işsizliğin bir parçası olduğundan esas olarak genel işsizlik sorununun çözümüne yönelik politikalar geliştirilmektedir. Ülkelerin işsizlikle mücadelesinde iki önemli politika ön plana çıkmaktadır. Bunlar aktif istihdam politikaları ve pasif istihdam politikalarıdır. Özellikle 1980 sonrasında Türkiye ve dünyada uygulanan neo-liberal iktisat politikaları, emek piyasalarının kendi işleyişine bırakılması yolunu tercih ederek işsizlik probleminin çözümünde piyasa sistemini işaret etmiştir (Bayraktar & İncekara, 2013: 28). Fakat ilerleyen yıllarda piyasa sisteminin sorunu çözemediği görülmüştür. Böylece ülkeler işsizliği önlemek ve işsizliğin olumsuz sonuçlarını azaltmak için aktif ve pasif istihdam politikalarını kullanmaya başlamışlardır. Bu süreçte pasif istihdam politikalarının sorunun çözümünde yetersiz kalması sonucu aktif istihdam politikalarına geçilmiştir. Pasif istihdam politikaları, işsizlik sorununun daha çok sosyolojik ve psikolojik tarafı ile ilgilenmekte ve iş kaybı sonucunda ortaya çıkan gelir kaybının azaltılması ve sosyal problemlerin önlenmesi yönünde birtakım tedbirler ortaya koymaktadır (Soylu & Aydın, 2020: 354). Bu bağlamda pasif istihdam

politikaları içerisinde kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, işsizlik yardımı ve işsizlik sigortası uygulamaları gibi birtakım tedbirler yer almaktadır (H.Yusuf Taş & Bilen, 2014). Aktif istihdam politikaları ise işsizlik sorununu çözmeye ve işgücü piyasasında eşitliğin sağlanmasına yönelik olan politikaları içermektedir. Aktif istihdam politikaları öncelikle genç, kadın, göçmen ve engelli bireylere odaklanmaktadır (Bağlı, 2020: 73). Dolayısıyla aktif istihdam politikaları gençler gibi işsizlikten en çok etkilenen ve iş bulma olasılığı daha düşük olan gruplara yöneliktir (Soylu & Aydın, 2020: 354). Aktif istihdam politikaları, doğrudan kamu istihdamı, meslek eğitim programı, kamu eşleştirme ve danışmanlık hizmetleri gibi çeşitli uygulamaları içermektedir (Ay, 2012: 331). Genel olarak işsizliğe karşı en iyi koruma politikasının aktif istihdam politikaları olduğu kabul edilmektedir (Bayraktar & İncekara, 2013: 28). Bu politikalar ülkemizde İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞKUR) tarafından uygulanmaktadır. İŞKUR'un amaçları arasında istihdam garantili kurslar ile niteliksiz işgücüne mesleki eğitim ve beceri kazandırmak ve istihdam sürecine katılmalarını sağlamak yer almaktadır (Soylu & Aydın, 2020: 355). İŞKUR bünyesinde bulunan Aktif İşgücü Hizmetleri Dairesi Başkanlığı meslek edindirme, geliştirme ve değiştirme kursları düzenlenmenin yanında istihdamda özel politika gerektiren grupların istihdamını kolaylaştırıcı mesleki eğitim ve mesleki iyileştirme hizmetleri vermekte veya vermektedir (Bayraktar & İncekara, 2013: 28).

Türkiye'de genç işsizliğinin çözümünü zorlaştıran en önemli etkenlerden biri özellikle yükseköğretim kurumlarından mezun olan gençlerin iş piyasasının talep ve ihtiyaçlarını karşılayacak bilgi, beceri ve teknik donanıma sahip olmaması olarak karşımıza çıkmaktadır (Çalışkan & Dönüm, 2019: 661). Bu sebeple genç işsizlik sorununun çözümünün temelinde eğitim sisteminin düzenlenmesi yer almaktadır. Türkiye, eğitim sisteminde sürekli olarak yapılan değişikliklerden vazgeçerek uzun vadeli ve kalıcı çözümler içeren bir yeniden yapılanmayı gerçekleştirmek zorundadır (Çalışkan & Dönüm, 2019: 667). Türkiye'de hızlı üniversiteleşme ile arz-talep uyumsuzluğu sorunu ortaya çıkmıştır. Hükümetler daha fazla üniversite açmak ve sistemi büyütmek; YÖK büyüyen sistemi ve sorunları yönetmek, üniversitelerin altyapılarını geliştirmek ve öğretim üyesi ihtiyaçlarını karşılamak; aileler çocuklarına daha çok kaynak ayırmak ve öğrenciler ise arzuladıkları bölüm ve üniversitelere yerleşebilme baskısı ile karşı karşıya kalmışlardır (Çetinsaya, 2014: 47). Son yıllarda

Türkiye’de gerçekleşen üniversite genişlemesinde temel amaç bireylerin daha yüksek düzeyde eğitim alarak niteliklerinin artırılması, çağın gereklerine uygun nitelikli işgücü olarak yetiştirilmesi ve ülkenin rekabet gücünün artırılması iken bu amaç göz ardı edilerek üniversitelerin kuruldukları kentlerin ekonomik kalkınmasına odaklanılmıştır (Çalışkan & Dönüm, 2019: 666). Sadece yerel ekonomik faydalar düşünülerek yükseköğretim kurumlarının yaygınlaştırılması ve yeterli öğretim elemanı, kütüphane, barınma tesisi gibi imkânları bulunmayan üniversitelere çok sayıda öğrenci alınması uzun vadede ciddi sorunlar ortaya çıkaracaktır (Çalışkan & Dönüm, 2019: 666). Bu sebeplerle yükseköğretim kurumlarının sayıları her geçen yıl artmasına rağmen işsizlik oranları da yüksek oranda kalmaya devam etmektedir. Oysa teorik olarak, yükseköğrenimin, eğitim seviyesini artırarak işsizliğin azalmasına neden olması beklenmektedir. Durumun bu şekilde gerçekleşmemesi yükseköğrenim genişlemesi ile gençlerin işsizlik oranları arasındaki ilişkinin incelenmesini gerektirmektedir. Bir sonraki bölümde ulusal ve uluslararası literatürün yükseköğrenim genişlemesi ile işsizlik arasındaki ilişkiyi nasıl açıkladığı araştırılmakta ve bu ilişkinin teorik arka planı oluşturulmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRENİM GENİŞLEMESİ VE İŞSİZLİK İLİŞKİSİNE DAİR TEORİ VE LİTERATÜR

Bu bölümde ilk olarak yükseköğrenim genişlemesi ve işsizlik arasındaki ilişki teorik olarak açıklanmıştır. Daha sonra hem yükseköğrenim genişlemesinin işsizlik üzerine etkilerini inceleyen çalışmalar hem de benzer konuları kapsayan literatür incelenmiştir.

2.1.Beşeri Sermaye Teorisi

Nitelikli insan gücü bir ülkenin en önemli servetidir. Günümüzde tüm ekonomik birimlerin, rekabet ve üstünlük kaynağı olarak bilgi ve nitelikli insan gücüne önem verdiği bilinen bir gerçektir (Yumuşak, 2008: 7). Yetişmiş insan gücü olarak da adlandırılan beşeri sermaye, ülkelerin hem ekonomik hem de sosyal refahının artırılmasında önemli bir yere sahiptir (Uysal & Ersun Aydemir, 2016: 276). Nitelikli nüfus, ülke kaynaklarının en verimli şekilde kullanılmasında ve iktisadi gelişmenin sağlanmasında belirleyicidir (Yumuşak, 2008: 4). İktisadi gelişmenin en üst aşaması olarak “bilgi toplumu” kavramı kullanılmaktadır. Bilgi toplumunun en temel özelliği bilgiyi kullanabilen ve üretebilen nitelikli bir nüfusa diğer bir ifadeyle beşeri sermayeye sahip olmaktır (Yumuşak, 2008: 6). Beşeri sermaye, bireylerin eğitim, beceri ve yetenek gibi unsurlarının birikimidir. Beşeri sermayenin iktisadi etkinliğinin belirlenmesinde nüfusun nicel ve nitel özellikleri etkilidir. Nüfus miktarı, nüfusun yaşı ve cinsiyet yapısı beşeri sermayenin etkinliğini belirleyen nicel faktörlerdir. Nüfusun eğitim ve sağlıkla ilgili özellikleri ise beşeri sermayenin etkinliğini belirleyen nitel faktörlerdir. Beşeri sermaye daha çok nüfusun nitel özellikleriyle ilgilenmektedir (Yumuşak, 2008: 12). Bireyler, yaşamları boyunca, özellikle iş deneyimi ve eğitim yoluyla beşeri sermaye stoklarına katkıda bulunmaktadır. Eğitim özellikle yükseköğretim, bireylerin bilgi ve becerilerle donatılarak topluma kazandırılmasında

en önemli araçlardan biridir (Uysal & Ersun Aydemir, 2016: 276). Yükseköğretim sayesinde toplumlara eleştirel düşünürler, araştırmacılar, akademisyenler, yenilikçiler, sorumlu vatandaşlar ve girişimciler kazandırılmaktadır (Qazi et al., 2017: 1090). Böylece yükseköğrenim ülkenin üretkenlik düzeyini arttıracak beşeri sermayenin gelişmesine yardımcı olacaktır.

Eğitim, iş gücüne katılım oranları, işsizlik oranları ve kazanç ile güçlü bir şekilde ilişkilidir. İktisat literatüründe eğitim düzeyi arttıkça beşeri sermayenin arttığı, beşeri sermaye artışının ise ekonomik etkinliği, bireylerin istihdam edilebilirliğini ve gelirini artırdığı belirtilmektedir. İdeal tam rekabet koşullarının geçerli olduğu bir işgücü piyasasında, emeğin değeri yani bireyin ücreti bireyin üretime yaptığı katkıya eşittir. Bu beşeri sermaye teorisinin temelidir. Beşeri sermaye teorisi, hem eğitimin ve çalışma ortamındaki öğrenimin getirisini analiz etmiş hem de ücretlerin zaman içinde nasıl değiştiğini analiz eden tek tip ve genel olarak uygulanabilir analitik bir çerçeve ortaya koymuştur (Bilen & Yumuşak, 2008: 6). Teorinin kişiler arası kazanç farklılıkları, yaş-kazanç profilleri ve uzmanlaşmanın beceri üzerindeki etkisine kadar çok çeşitli önemli sonuçları vardır (Becker, 1962: 48).

Beşeri sermaye alanında çalışan ilk ve en önemli kişi olan Gary Stanley Becker, beşeri sermaye teorisini formüleştirmiş ve bunu mikroekonomiye dahil ederek ekonomi bilimine önemli bir katkı sağlamıştır (Bilen & Yumuşak, 2008: 6). Becker, bireylerin kendi imkanları ile aldığı eğitim, sağlık gibi hizmetlerin birer yatırım olarak fayda-maliyet dengesini yorumlamıştır (Bilen & Yumuşak, 2008: 6). Okullaşma modeli, çalışanların yaşam boyu kazançlarının bugünkü değerini en üst düzeye çıkarmak için eğitim düzeylerini seçtiklerini varsayar. Ayrıca firmalarında işçilere ödemeye hazır oldukları maaşlar eğitim düzeyine bağlıdır. Bu durumda lise mezunu bir kişi ile üniversite mezunu bir kişinin yakalayacağı iş imkânları, çalışacağı kurumlar ve elde edeceği gelirler farklı olmaktadır (Uysal & Ersun Aydemir, 2016: 276). Bunun yanında bu iki bireyin sosyal ortamları da farklılık gösterecektir. Yüksek eğitimli çalışanların daha fazla kazanmalarının yanında kazançları zaman içinde daha hızlı bir şekilde artış gösterecektir. Fakat beşeri sermayeye yapılan yatırımların çoğu, yatırımın yapıldığı yıllardan daha sonraki dönemlerdeki kazançları arttırır çünkü erken yaşlarda alınan bu yatırımların bir maliyeti vardır ve bu maliyetler o dönemdeki geliri

düşürmektedir (Becker, 1962: 48). Sonuç olarak, beşeri sermaye bireylere yaşam boyu yüksek gelir ve yüksek yaşam standartları gibi faydalar sunmaktadır. Bunların yanında beşeri sermayenin milli gelir artışına, verimliliğin yükselmesine, eğitim seviyesinin artmasına ve böylece ülkede hayat standardının yükselmesine yol açan toplumsal faydaları da bulunmaktadır. Becker'a göre de bireyler kendilerine yatırım yaparak kendi refahlarını maksimize etmenin yanında toplumsal faydayı arttırmayı da gözetmişlerdir (Bilen & Yumuşak, 2008: 6). İktisat biliminde teorik olarak eğitim alanında yapılacak yatırımların ekonomik fayda şeklinde geri döneceği ve oluşan pozitif dışsallık sayesinde ekonominin güçleneceği kabul edilmektedir (Altunöz, 2020: 1).

Beşeri sermaye teorisini şu şekilde özetleyebiliriz: bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça istihdam edilebilirlikleri ve gelirleri artmakta böylece bireylerin yaşam standartları yükselmektedir. Bireyler özellikle eğitim yolu ile kendilerini bilgi ve becerilerle donatarak nitelikli bireyler olarak işgücü piyasasında daha kolay tercih edileceklerdir. Nitelikli bireylerin işgücü piyasasında daha çok tercih edilmesinin yanında daha yüksek ücretler ile tercih edileceklerdir. Böylece yaşam standartları yükselmiş olacaktır. Bunun yanı sıra bireyler bilgiyi ve ülkenin kaynaklarını en verimli şekilde kullanan nitelikli işgücünü oluşturdukları için ülkenin ekonomik etkinliği de artacaktır. Bu şekilde beşeri sermaye hem bireysel hem de toplumsal refahın artmasına neden olacaktır.

Yükseköğrenimin topluma ve bireylere olan faydaları bireylerin yükseköğrenim talebini arttırmalarına neden olmuştur. Yükseköğrenim genişlemesi sonucu daha çok bireyin yükseköğrenim mezunu olması, bireylerin eğitim seviyelerinde bir artış dolayısıyla beşeri sermayede artış yaşanması anlamına gelmektedir. Böylece nitelikli olan bireylerin daha kolay istihdam edilmesi beklenmektedir. Ayrıca istihdam edilen bu bireylerin yüksek gelir ve dolayısıyla yüksek yaşam standartlarına sahip olmaları beklenmektedir. Sonuçta teorik olarak yükseköğrenim genişlemesinin artması sonucu işsizliğin azalması öngörülmektedir. Fakat bu teorik yaklaşım gerçek ile uyuşmamaktadır. Çünkü incelenen yükseköğrenim ve genç işsizlik verileri ışığında Türkiye'de bu iki olgunun da aynı doğrultuda hareket ettiği görülmüştür. Böylece teorik yaklaşımın gerçek ile uyuşmaması yükseköğrenim

genişlemesinin işsizlik üzerine etkisini araştırmamızı gerekli kılmıştır. Bu noktada literatürde yapılan çalışmaların yükseköğrenim genişlemesinin işsizliği olumlu ya da olumsuz nasıl etkilediğine dair elde ettikleri sonuçlar önem arz etmektedir. Bu doğrultuda hem ulusal hem de uluslararası literatürde hem bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar hem de ilgili konuları kapsayan çalışmalar incelenmiştir. Çalışmaların yükseköğrenim genişlemesinin üniversite mezunlarının işsizliği üzerinde nasıl bir etkisi olduğuna dair buldukları sonuçlar aşağıdaki bölümde detaylı olarak açıklanmıştır.

2.2.Yükseköğrenim Genişlemesi ve İşsizlik İlişkisine Dair Literatür

Bu bölümde incelenen çalışmalar arasında yükseköğrenim genişlemesinin genç üniversite mezunlarının işsizliği üzerindeki etkilerini, yükseköğrenim ile işsizlik, eğitim düzeyi ile işsizlik, akademik bölümler ile işsizlik, beşeri sermaye ile işsizlik arasındaki ilişkiyi ve yükseköğrenim genişlemesinin bölgeler arasında eşitlik ve getiri açısından etkilerini araştıran çalışmalar yer almaktadır. Öncelikle uluslararası literatürde çeşitli ülkeler için yükseköğrenim genişlemesinin genç üniversite mezunlarının işsizliği üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar ele alınmıştır. Li ve arkadaşları (2011), Çin'de 1999'dan beri devam eden yükseköğrenimin büyük dönüşümünü yıllık verileri inceleyerek bu dönüşümün potansiyel küresel etkilerini değerlendirmişlerdir. Sonuç olarak, Çin'deki eğitim dönüşümünün hem Çin'in kendi içinde hem de küresel ekonomi ve küresel eğitim yapısı için önemli etkiler yarattığı ve rekabeti arttırdığı sonucunu elde etmişlerdir.

Li ve arkadaşlarının (2014) çalışmalarında, 2000 ve 2005 yıllarının verilerini farkların farkı yaklaşımı ile incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Çin'in yükseköğrenim genişleme politikasının üniversite mezunlarının işsizlik oranını artırdığı sonucunu bulmuşlardır. Yazarlar bu sonucu, politika değişikliğinin her eğitim seviyesi için işsizlik oranlarında bir fark yaratmamasına dayandırmışlardır. Farklı yaş gruplarının işsizlik oranlarını 2000 ve 2005 yılları için grafiksel olarak incelediklerinde, 2005 yılında dört yıllık ve üzeri üniversite mezunları için 22 ile 24 yaş arasındaki genç grubun (genişlemeden etkilenenler) yaşı daha büyük bireylere göre daha yüksek bir işsizlik oranına sahip olduğunu görmüşlerdir. Yazarlar, işsizlik

oranlarındaki bu yaş farklılığının tamamen genişleme politikası ile ilişkili olmadığını genç bireylerin daha yüksek işsizlik oranlarına sahip olma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan, 2000 yılında gençlerin işsizlik oranları 2005 yılındaki yaşlılarına göre daha düşük olsa da 2000 yılındaki genişlemeden etkilenmeyen genç grubun da işsizlik oranları yaşı daha büyük bireylere göre daha fazla olduğunu görmüşlerdir. Fakat üç yıllık (mesleki) üniversite ve lise mezunları için her yaş grubunun işsizlik oranları 2005 yılında 2000 yılına göre daha yüksek bulunsa da daha genç bireyler için daha büyük bir işsizlik oranı farkı tespit edilmemiştir. Oysa yazarlar ekonomik ortamdaki bir değişikliğin farklı yaş gruplarının istihdamını farklı şekilde etkilese de işsizlik oranlarında bir farka neden olabileceğini ve bu durumun her eğitim seviyesi için gerçekleşmesinin bekleneceğini belirtmişlerdir. Durumun bu şekilde gerçekleşmemesini de yükseköğretimdeki genişlemenin özellikle genç üniversite mezunları arasındaki işsizlik oranlarını arttırdığı sonucuna kanıt olarak sunmuşlardır. Bunun yanında üniversite mezunları için işsizlik oranını doğu ve batı bölgelerdeki kentlere göre özellikle orta bölgelerde daha fazla arttığı sonucunu elde etmişlerdir. Ayrıca her bölge için genişleme politikasının erkek işsizlik oranlarını kadınlara göre daha fazla arttırdığını tespit etmişlerdir. Bunun nedeninin kadınların evde kayıt dışı çalışma olasılıklarının daha yüksek olması ve genişlemenin işsizlik üzerindeki etkisini tahmin ederken bu tür gözlemleri devre dışı bırakarak analiz yapıldığından kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Ou ve Zhao (2016)'nın, Çin'de 2005 yılı için 31 ildeki nüfus sayımı verilerini farkların farkı yaklaşımını kullanarak analiz ettikleri çalışmalarının sonuçları, yükseköğretim genişleme politikasının, özellikle erkek öğrenciler ve lise mezunları için işsizlik olasılığını azalttığını göstermektedir. Araştırmacılar, erkekler için işsizlik oranlarının azalmasını, yükseköğretim genişlemesini vasıflı erkek işçilere yönelik talepte bir artışın izlemiş olabileceğine dayandırmışlardır. Lise mezunları için işsizlik olasılığındaki azalmanın ise yükseköğretime olan erişimin artmasından kaynaklanan bir yayılma etkisinin sonucu olarak açıklamışlardır. Yükseköğretim kurumlarında artan kontenjanların lise öğrencilerini lise yıllarında daha çok çalışmaya ve kendilerini geliştirmeye motive ettiğini ve böylece kişinin üniversiteye devam edip etmediğine bakılmaksızın liseden mezun olduklarında işgücü piyasası için daha donanımlı hale geldiklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda sonuçlar, kadınların işgücüne katılımını ve

yüksek vasıflı beyaz yakalı işlerde bireysel kazançlarını azalttığını göstermektedir. Kadınlar ya işgücü piyasasına girmemekte ya da işgücü piyasasında hareketsiz kalmakta veya yüksek vasıflı beyaz yakalı işlerde daha düşük bir ücretle çalışmayı kabul edebilmektedirler. Araştırmacılar bu sonuçların, Çin toplumundaki geleneksel cinsiyet rollerinden kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir. Kadınlar ev işleriyle daha çok ilgilenebilmekte ve erkeklere göre işten ayrılmayı daha çok göze alabilmektedirler.

Yang ve Chan (2016), yükseköğrenim genişlemesi ve yüksek işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi üç Doğu Asya ülkesi olan Japonya, Güney Kore ve Tayvan için 1998 ve 2010 yılları arasında boylamsal ve karşılaştırmalı olarak zaman serisi analizi ile incelemişlerdir. Bu çalışmada, iki hipotez analiz edilmiştir. Birinci hipotez, Japonya, Güney Kore ve Tayvan'daki yükseköğrenim genişlemesi nedeniyle, yükseköğrenim ve lise mezunları arasındaki işsizlik oranı farkının azalacağıdır. İkinci hipotez ise evrensel erişimin (%50 net kayıt oranı) üç ülkede bir dereceye kadar işsizlik oranlarının artmasıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Her iki hipotez de Tayvan ve Güney Kore için doğrulanırken Japonya için hem birinci hem de ikinci hipotez doğrulanamamıştır. Öncelikle yazarlar, üç ülkenin yükseköğrenim ve lise mezunları için işsizlik oranlarını incelediklerinde, Japonya'da 1990'ların sonunda, yükseköğrenim ve lise mezunları arasındaki işsizlik oranlarındaki farkın önemli olmadığını fakat 2000 yılından sonra farkın arttığını görmüşlerdir. Kısaca Japonya'da, yükseköğrenimi tamamlamak, daha düşük bir işsizlik olasılığına yol açmaktadır. Güney Kore, 1990'ların sonlarında Asya mali krizinden etkilenmiş ve bu sürede hem yükseköğrenim hem de lise mezunları yüksek işsizlik yaşamıştır. 2000 yılından sonra düşen işsizlik oranları iki eğitim seviyesi arasında küçük farklar bırakmıştır. Bu bilgiler ışığında, Güney Kore'de yükseköğrenim mezunlarının işgücü piyasasındaki avantajları elinde tutmadığı açıktır. Tayvan'da 1990'ların sonlarında yükseköğrenim ve lise mezunları düşük işsizlik oranlarına sahip iken 2000 yılından sonra yükseköğrenim mezunlarının işsizlik oranları hızla artmıştır. Tayvan'da, yükseköğrenim sistemi evrensel erişim aşamasındayken, lise mezunları yükseköğrenim mezunlarından daha düşük işsizlik oranlarına sahiptir. Araştırmacılar, Güney Kore ve Tayvan'ın dönüm noktasının yükseköğrenimde %50 net okullaşma oranı olduğunu belirtmişlerdir. Üç ülke için toplam nüfus içinde lisans düzeyinde

yükseköğrenim programlarına giren kişilerin oranlarını incelediklerinde, Tayvan'ın 2004, Güney Kore'nin 2005 ve Japonya'nın 2010 yılında evrensel erişim aşamasına girdiği görülmektedir. Güney Kore ve Tayvan özellikle 2004-2005 yıllarında evrensel erişime ulaştıklarında daha küçük farklılıkları korumuştur. Ayrıca, üç ülke arasında en hızlı yükseköğrenim genişleme oranına sahip olan ülke Tayvan, daha sonra Güney Kore ve en son Japonya'dır. Özetle, yazarlar, Japonya'nın yükseköğrenime kayıt oranları daha düşük ve yükseköğrenim ile lise mezunları arasındaki işsizlik oranları farkı Güney Kore ve Tayvan'dan daha büyük olduğundan her iki hipotezinde Japonya için doğrulanmadığını savunmuşlardır.

Xing ve arkadaşları (2017), Çin'deki yükseköğrenim genişlemesi ve üniversite mezunlarının işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi 2000, 2005 ve 2010 yılları için farkların farkı yaklaşımı ile araştırmışlardır. Sonuç olarak, yükseköğrenim genişlemesinin yeni üniversite mezunlarının işsizliğini kısa vadede arttırdığını fakat daha uzun bir süre içinde işsizliğin önemli ölçüde azaldığı sonucunu bulmuşlardır. Araştırmacılar, orta vadede genişleme politikasından etkilenen üniversite mezunları için işsizlik oranlarındaki düşüşü birkaç neden ile açıklamaktadırlar. Birinci neden, işsiz üniversite mezunlarının uzun vadede cesaretlerinin kırılması ve işgücü piyasasını terk etmeleri ihtimalidir. İkinci neden, yükseköğrenim genişlemesinden sonra üniversite mezunları için istihdam kalitesinin bozulduğuna dair bir endişedir. Üçüncü neden, göçtür. İşsizliğin yüksek olduğu bölgelerdeki kişilerin düşük işsizlik oranına sahip bölgelere göç etme ihtimali vardır ve bu uzun vadede genel işsizlik oranını düşürmeye yardımcı olacaktır. Yazarlar, bu sebepler doğrultusunda yükseköğrenim genişlemesinin yeni üniversite mezunlarının işsizliğini orta vadede azaltacağını savunmuşlardır.

Qazi ve arkadaşlarının (2017) çalışmalarında, Pakistan'da yükseköğrenim genişlemesi ve işsizlik ilişkisini 1973 ve 2013 yılları arasındaki yıllık zaman serisi verileri ile ARDL yaklaşımı, Johansen ve Juselius eşbütünleşme yaklaşımı ve Gregory ve Hansen yapısal kırılma eşbütünleşme yaklaşımını kullanarak analiz etmişlerdir. Sonuçlar, Pakistan'da yükseköğrenim genişlemesi ve işsizlik arasında uzun vadeli ve tek yönlü nedensel bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu ilişkinin işsizlik üzerinde olumsuz ve önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, yükseköğrenim genişlemesi uzun vadede işsizliği azaltmaktadır. Kısa vadede ise yükseköğrenimin

işsizliği azaltmaya katkısının yetersiz olduğu sonucu bulunmuştur. Nedensel ilişkinin yönü ise yükseköğrenim genişlemesinden işsizliğe doğrudur. Yazarlar, Pakistan’da işsizliği azaltmanın ana kaynağı olarak yükseköğrenimin gelişimi olduğu sonucunu, yükseköğrenimin herhangi bir ekonominin toplam üretkenlik düzeyinin artmasına neden olan insan sermayesinin geliştirilmesine yardımcı olması, diğer ekonomilere karşı rekabet avantajı elde etmek için yeni, gelişmiş üretim yolları sağlaması ve daha fazla istihdam fırsatı oluşturacak yeni işler yaratması gibi nedenlere dayandırmışlardır.

Chen ve arkadaşları (2020), 1999'dan 2018'e kadar olan dönem için Çin ulusal nüfus sayımından elde edilen periyodik verileri çok değişkenli zaman serileri analizi yaklaşımı ile analiz etmişlerdir. Yükseköğrenim genişlemesinin uzun vadede üniversite ve yüksekokul mezunları arasındaki işsizlik oranını arttırdığı sonucunu bulmuşlardır. Yükseköğrenim genişlemesinin genç üniversite mezunlarının işsizliği üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalarda birbirinden farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmalar hem farklı ülkeler için hem de farklı yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak, yükseköğrenim genişlemesinin genç üniversite mezunlarının işsizliğini arttırıp arttırmadığı sorusuna net bir cevap vermek mümkün olmamaktadır.

Ayrıca uluslararası literatürde akademik bölümler ve işsizlik arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar çeşitli ülkeler için incelenmiştir. Núñez ve Livanos (2010), Avrupa ülkeleri için 2005 yılı mikro verilerini çok terimli lojistik regresyon yöntemi (M-Logit) ile analiz ettikleri çalışmalarında, belirli bir akademik derecenin ve eğitimi alınan akademik bölümlerin işsizlik üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkilerini incelemişlerdir. Bir akademik dereceye sahip olmanın kısa vadeli işsizlik olasılığını azaltmada uzun vadeli işsizliğe göre daha etkili olduğu fakat seviyelerinin disiplinler ve ülkeler arasında önemli farklılıklar gösterdiği sonucunu elde etmişlerdir. Akademik çalışma alanları analizinin sonuçları ise alanların çoğunun hem kısa hem de uzun dönem işsizlik olasılığını azaltmada ortalama etkiyi paylaştığını fakat uzun dönem üzerindeki etkisinin daha zayıf olduğunu göstermektedir. Araştırmacılar, yükseköğrenimin Avrupa genelinde istihdam fırsatlarını artırdığını ve işsizliği azalttığını belirtmiştir. Yang (2018), 1999 ve 2010 yılları arasında Çin’de iki bölgesel devlet üniversitesinden alınan verileri çok terimli lojistik regresyon analizi yöntemi kullanarak analiz ettiği çalışmasında, beşeri ve sosyal bilimler öğrencilerinin, diğer

akademik bölümlerdeki öğrencilere göre bir iş bulmada daha fazla zorluk yaşadıkları sonucunu bulmuştur.

Literatürde beşeri sermaye ve işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar arasında yer alan Yussuf ve Awad (2014), 1980 ve 2012 yılları arasında Malezya için beşeri sermayenin belirli bir düzeyin üzerindeki artışın işsizliği nasıl etkilediğini ARDL yöntemi ile incelemiştir. Çalışmada uzun vadede, beşeri sermaye seviyesinin artmasının, işsizlik oranının düşmesine yardımcı olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Susanlı (2017), Türkiye için bölgesel beşeri sermayenin bireylerin işgücüne katılım ve istihdam edilme olasılığına olan etkisini 2013 yılı Hanehalkı İşgücü Anketi mikro verilerini kullanarak Probit modeli ile analiz etmiştir. Çalışma sonucunda, bölgesel beşeri sermayenin erkeklerin işgücüne katılım ve istihdam edilme olasılığını arttırdığını fakat, bu etkinin sadece lise ve daha düşük eğitim düzeyine sahip erkekler için geçerli olduğu sonucu bulunmuştur. Kadınlar için sonuçlar ise bölgesel beşeri sermayenin kadınların işgücüne katılım ve istihdam edilme olasılığını olumlu etkilemesi sadece üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip kadınlar için geçerli olduğunu göstermektedir.

Literatürde Türkiye için yükseköğrenim ile işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Erdem ve Tuğcu (2012), 1960–2007 dönemini kapsayan yıllık verileri ARDL yaklaşımı ve Dolado ve Lütkepohl'un nedensellik analizi yöntemini kullandıkları çalışmalarında, hem uzun hem de kısa vadede yükseköğrenimin Türkiye'de işsizlik oranını artırdığı sonucunu bulmuşlardır. Ayrıca nedensellik analizi sonuçları, Türkiye'de yükseköğrenim ile işsizlik arasında çift yönlü bir nedensellik olduğunu göstermiştir. Diğer yandan Turan (2017), Türkiye'de 1961 ve 2012 arası dönemde işsizler ve yükseköğrenim mezunları zaman serilerini ARDL eş-bütünleşim sınır testi ile analiz ettiği çalışmasında, Türkiye'de referans döneminde yükseköğrenim ve işsizlik arasında uzun vadeli bir ilişki olduğuna dair bir kanıt bulamamıştır. Yükseköğrenim ve işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen bu iki çalışma Türkiye için nerdeyse aynı dönemleri kapsayan verileri ve aynı yöntemi kullanarak analiz yapmasına rağmen farklı sonuçlar elde etmiştir. Bu farklı sonuçların sebebi olarak F testi yapmak için kullanılacak en uygun gecikme sayısını belirleyen kriterlerin farklı seçilmesi ve farklı gecikme sayıları kullanılması gösterilebilir. Birinci çalışmada F testi yapılırken en uygun gecikme sayısını seçmek için Akaike Bilgi Kriterini (AIC)

kullanarak 10 gecikme uygulamıştır. Bulunan F istatistiği sınır testi kritik değerler tablosunda üst seviyesinin üzerinde olduğundan reddedilerek uzun vadede eşbütünleşme ilişkisinin varlığını desteklemiştir. İkinci çalışmada ise F testi yapılırken en uygun gecikme sayısını seçmek için Vektör Otomatik Gerileme (VAR) kullanarak 5 gecikme uygulamıştır. Hesaplanan F istatistiği sınır testi kritik değerler tablosunda alt sınır değerinin altında olduğundan reddedilemeyerek uzun dönem eşbütünleşme ilişkisini desteklemediği sonucu bulunmuştur.

Ulusal literatürde Türkiye’de eğitim düzeyi ve işsizlik arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar incelenmiştir. Uysal ve Aydemir (2016), Türkiye’nin 1994 ve 2014 arasındaki yıllara ait verilerini Augmented Dickey Fuller birim kök testi, en küçük kareler yöntemi ve Granger nedensellik testi ile analiz etmişlerdir. Sonuçlar, meslek lisesi ve üniversite mezunlarının istihdam üzerinde olumlu ve genel lise mezunlarının istihdam üzerinde olumsuz etkisi olduğunu göstermiştir. Bayır ve Şahin Kutlu (2019), Türkiye’de 1988 ve 2017 arasındaki yıllık verileri ARDL sınır testi yaklaşımı ile analiz ettikleri çalışmalarında, uzun dönemde gayri safi yurtiçi hasıla, mesleki eğitim ve üniversite eğitiminin genç işsizlik üzerinde negatif etkisi olduğu sonucunu bulmuşlardır. Kısa dönemde ise gayri safi yurtiçi hasılanın genç işsizlik üzerinde pozitif, mesleki eğitim ve üniversite eğitiminin genç işsizlik üzerinde negatif etkisi olduğu sonucunu bulmuşlardır. Altunöz (2020)’ün, Türkiye’de 1998-2015 arasındaki yıllık zaman serilerini Johansen-Juselius eşbütünleşme yöntemi ile analiz ettiği çalışmasının sonuçları, ilgili dönemde lise ve yüksek eğitimdeki artışın genç işsizlik üzerinde azaltıcı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi ve işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen yukarıdaki çalışmaların hepsi eğitim düzeyi artınca işsizliğin azalacağı yönünde sonuçlar bulmuştur.

Taşdemir ve Uçak (2021), Türkiye’de bireylerin eğitim düzeyi ile aradıkları iş şekli, aradıkları iş, son işteki durumları, iş arama süreleri ve işten ayrılma nedenleri arasındaki ilişkiyi 2018 Hanehalkı İşgücü Anketi verilerini kullanarak Ki-Kare bağımsızlık testi ile analiz etmişlerdir. Çalışmada son işteki durum ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde, ilkokuldan mezun olan katılımcıların %65,6’sı son işteki durumunu "ücretli veya yevmiyeli" olarak beyan ederken, %20,7’si son çalıştığı işteki durumunu "ücretsiz aile işçisi" olarak beyan etmiştir. Aranan iş ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde, ilkokul mezunlarının en çok nitelik gerektirmeyen

meslekler aradıkları, lise ve meslek lisesi mezunlarının en çok hizmet elemanı ve satış elemanı olarak iş aradıkları, yükseköğrenim mezunları daha çok profesyonel meslekler için iş aradıkları görülmüştür. Katılımcıların işten ayrılma nedenleri ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, eğitim düzeyi yükseldikçe geçici iş nedeniyle işten ayrılanların oranının düştüğü sonucu bulunmuştur. Katılımcıların iş arama süreleri ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde, eğitim düzeyi yükseldikçe 7 aydan uzun süredir iş aradığını beyan edenlerin oranının arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca Polat (2017) çalışmasında, Türk yükseköğrenimindeki genişleme ve yapısal değişiklikleri tartışarak bölgeler arasında eşitlik ve getiri açısından ortaya çıkan sonuçları probit model yardımı ile incelemiştir. Sonuçlar, üniversite yakınlığının büyük ölçekli genişlemenin olduğu bazı bölgelerdeki düşük eğitimli hanehalkı için eşitliği artırıcı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca, yerel düzeyde ücretler açısından getirilerin arttığı ve bir miktar bölgesel yakınsamaya ulaşıldığı sonucu elde edilmiştir.

Ulusal ve uluslararası literatürde yapılan çeşitli çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalarda ilgili konu farklı yöntemler kullanılarak farklı ülkeler için analiz edilmiştir. Çalışmaların sonuçları farklılık göstermekle birlikte bazı çalışmalar aynı sonuçlara ulaşabilmişlerdir. Yükseköğrenim genişlemesi sonucu artan üniversite sayısı ve yükseköğrenimden mezun olan bireylerin sayısı artmasına rağmen genç işsizliğin hala önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmesi yanıtlanması gereken önemli bir soruyu ortaya koymaktadır. Bu soru yükseköğrenim genişlemesinin işsizlik üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğudur. Özellikle ülkemiz için son yıllarda bu soru ciddi sorunların cevabını bulabilmek adına önemlidir. Öte yandan bu literatür taramasının gösterdiği gibi Türkiye’de yapılan çalışmalar genel olarak bireylerin eğitim düzeyi ve işsizlik arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada yükseköğrenim genişlemesinin işsizlik üzerindeki etkileri araştırılarak literatüre konu açısından katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca bu tezde farkların farkı yöntemi kullanılarak ekonometrik bir analiz yapılacaktır. Bu yöntemle göre eğitim politikasından etkilenen ve etkilenmeyen üniversite mezunları tespit edilerek yükseköğrenim genişlemesinin üniversite mezunlarının işsizliğine etkisinin araştırılması amaçlanmaktadır. Diğer ülkeler için farkların farkı yöntemi kullanılmış fakat Türkiye için bu yöntem kullanılarak bir analiz yapılmamıştır. Bu sebeplerle bu

tez hem Türkiye rnekleminde yükseköğrenim genişlemesinin işsizlik üzerine etkilerinin araştırılması hem de bu konunun farkların farkı yöntemini kullanarak ekonometrik bir analiz yapması açısından literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRENİM GENİŞLEMESİNİN İŞSİZLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

Bu bölümde, tezin amacı, kullanılan değişkenlere ait bilgiler ve analizde kullanılan farkların farkı yöntemi hakkında bilgiler yer almaktadır. Bölümün son kısmında ise analizden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Çalışmanın Amacı ve Veri Seti

3.1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, 2006 yılında “her ile bir üniversite” politikası ile başlayan yükseköğrenim genişlemesinin üniversite mezunlarının işsizliği üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunun belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada 2005 ve 2011 yılları HİA kullanılmış ve analiz yöntemi olarak farkların farkı yöntemi seçilmiştir. Bu yöntem ile genişleme politikasından etkilenen ve etkilenmeyen üniversite mezunları tespit edilerek yükseköğrenim genişlemesinin üniversite mezunlarının işsizliğine etkisinin bulunması hedeflenmektedir. Hem araştırılan konu hem de analizde uygulanan farkların farkı yöntemiyle çalışmada elde edilen sonuçların literatüre katkı sağlaması hedeflenmektedir.

3.1.2. Veri Seti

Araştırmada, Türkiye’de yükseköğrenimdeki genişlemenin üniversite mezunlarının işsizliği üzerine etkilerini tespit edebilmek için TÜİK tarafından gerçekleştirilen Hanehalkı İşgücü Anketleri’nin 2005 ve 2011 yılı mikro verileri kullanılmıştır. Analizde kullanılan farkların farkı yönteminde politikadan etkilenen ve etkilenmeyen iki grup arasındaki farkları görebilmek için her iki gruba ait politika

öncesi ve sonrasını temsil eden en az iki yıla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede, 2005 politika öncesi yılı 2011 ise politika sonrası yılı temsil etmektedir. Türkiye’de 2006 yılında her ile bir üniversite politikasıyla yükseköğretimde genişleme başlamıştır. Bu sebeple politikanın hayata geçirilmesinden bir önceki yıl olan 2005, politika öncesi yıl olarak belirlenmiştir. 2005 yılı gözlemleri politikadan etkilenmeyen gözlemleri içermekte ve kontrol grubu olarak adlandırılmaktadır. 2006 yılında başlayan politika değişikliğini izleyen yıllarda yükseköğretim verileri incelendiğinde özellikle 2007 ve 2008 yıllarında üniversite sayısında önemli artışlar olduğu görülmektedir ve 2008 yılı itibariyle de ülkemizin her ilinde bir üniversite olması hedefine ulaşılmıştır. Bu sebeple de politikadan etkilenen yılların üniversite sınavına girilen 2006, 2007 ve 2008 yılları olduğu görülmektedir. Öncelikle 2005-2009 yılları arasında ülkemizdeki toplam üniversite sayıları incelendiğinde her yıl önemli artışlar yaşandığı görülmektedir. Ülkemizde 2005 yılında 52’si devlet üniversitesi olmak üzere toplam 77, 2006 yılında 67’si devlet üniversitesi olmak üzere 93, 2007 yılında 85’i devlet üniversitesi olmak üzere 116 ve 2008 yılında 94’ü devlet üniversitesi olmak üzere 133 üniversite bulunmaktadır. Artan üniversite sayılarını takiben üniversitelerin kontenjanlarında da açık öğretim haricinde örgün eğitimde önlisans ve lisans kontenjanlarında önemli artışlar yaşanmıştır. Örgün eğitimde önlisans ve lisans kontenjan sayısı 2004 yılında 377.675 iken 2011 yılında 637.342 olarak gerçekleşmiştir. Toplamda kontenjan sayısı 259.667 artmıştır. Hem her ile bir üniversite politikasıyla hem de kontenjanların artmasına bağlı olarak mezun sayısı da 2005 yılında 329.438 kişi iken 2011 yılında 561.882 kişiye ulaşarak artış göstermiştir. Ancak bu dönemde gençlerin üniversiteye girişlerini etkileyebilecek bir yasa değişikliği olmuştur. Lise eğitimi 4 yıla çıkarılmış ve bu karar 2005 yılında ve sonrasında liseye başlayan öğrenciler için geçerli olarak yürürlüğe girmiştir. 2005 yılında lise eğitimine başlayıp 3 yıllık lise eğitimi sistemi ile 2008 yılında mezun olması ve üniversite sınavına girmesi beklenen öğrencilerin hem mezuniyetleri hem de üniversite sınavına girişleri 2009 yılına ertelenmiştir. Bu yasa değişikliğinin 2008 yılında üniversite sınavına giren öğrenci sayısını azaltması beklenmektedir. Bu sebeple, 2008 yılında üniversite sınavına giren liseden yeni mezun olan kişileri hem üniversite sayısındaki artışa ilişkin politika değişikliği hem de eğitim sistemindeki değişikliğin etkilenmesi muhtemeldir. Bu iki etkinin birbirinden ayrıştırılmaması

nedeniyle, 2008 yılı analiz dışında bırakılmıştır. Bu sebeple, üniversite sayılarına ilişkin istatistiklerin politika değişikliğinden etkilenenlerin 2006, 2007 ve 2008 yıllarında üniversite sınavına girenler olduğunu göstermesine rağmen, 2008 yılında üniversite sınavına girenler analiz dışında bırakılmış, 2006 ve 2007 yıllarında üniversite sınavına giren gençlerin bu politika değişikliğinden nasıl etkilendikleri araştırılmıştır. Bu iki yılda yükseköğretimdeki genişleme açıkça görüldüğü için bu yılların genişleme politikasından etkilendiği kolaylıkla söylenebilir. 2011 yılının politika sonrası yıl olarak seçilmesinin sebebi, politikadan etkilenen son yıl olan 2007 yılında üniversite sınavına giren bir bireyin dört yıllık lisans eğitimini tamamlayıp ortalama olarak 2011 yılında mezun olması beklentisidir. 2011 yılı gözlemleri politikadan etkilenen gözlemleri içermekte ve deney grubu olarak adlandırılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı üniversite sayısındaki artışın üniversite mezunlarının işsizliğine olan etkisinin araştırılması olduğu için, kullanılan örneklemdeki tüm gözlemler 22-35 yaşında olan en az 2 yıllık üniversite mezunlarını kapsamaktadır. Üniversite sınavına girenlerin yaşları bilinmediği için bireylerin ortalama 6 yaşında ilkokula başladıkları ve ilkokul, ortaokul ve lise eğitimini tamamladıktan sonra ortalama olarak 18 yaşında da üniversiteye başladıkları varsayılmıştır. Çalışmamızda üniversite mezunlarının işsizliği ölçüldüğünden bir bireyin ortalama olarak 18 yaşında üniversite sınavına gireceği varsayımı ile en erken 22 yaşında üniversiteden mezun olacağı için alt sınır 22 yaş seçilmiştir. Bunun yanı sıra yaşanan genişleme politikası, kontenjan artışı ve askerlik gibi birçok sebepten dolayı üniversite sınavına geç girenler olabilmektedir. Hem bu sebeple hem de genç tanımı 18-29 ve 18-34 yaş arası olarak ölçülebildiği için üst sınır olarak 35 yaş seçilmiştir.

Politikadan etkilenmeyen gözlemleri kapsayan 2005 yılı verilerinde, 2005 yılında 22-35 yaş aralığında olanlar yani 1970-1983 yılları arasında doğan kişilerdir. 2005 yılında en az 22 yaşında olanlar 1983 yılında, en fazla 35 yaşında olanlar ise 1970 yılında doğmuşlardır. Bu kişiler 18 yaşına geldiklerinde sırasıyla 1988 ile 2001 yıllarında üniversite sınavına girmişlerdir. Örneğin, 1970 yılında doğmuş bir kişi 1988 yılında üniversite sınavına girmiştir. 18 yaşında üniversiteye başlayan bu kişi, ortalama olarak dört yıl lisans programına devam edip 1992 yılında 22 yaşına geldiğinde üniversiteden mezun olacaktır. Bu kişi 2005 yılında 35 yaşındadır ve

politikadan etkilenmeyen kontrol grubunun en üst sınırını oluşturan yaşıdır. Diğer yandan, 1983 yılında doğmuş bir kişi 2001 yılında üniversite sınavına girmiştir. 18 yaşında üniversiteye başlayan bu kişi, ortalama olarak dört yıl lisans programını tamamlayıp 2005 yılında 22 yaşına geldiğinde üniversiteden mezun olacaktır. Bu kişiler, 2006 yılında başlatılan politikadan önce mezun oldukları için bu politika değişikliğinden etkilenmemiş olacaktırlar. Bu sebeple, 2005 yılı verisindeki bireyler arasında politikadan etkilenen üniversite mezunu bulunmamaktadır.

2005 yılında olduğu gibi 2011 yılında da örneklem 22-35 yaş arasındaki gençlerden oluşmaktadır. Politikadan etkilenen gözlemleri içeren 2011 yılı verilerinde, 2011 yılında 22-35 yaş arasında olanlar 1976-1989 yıllarında doğan kişilerdir. 2011 yılında en az 22 yaşında olanlar 1989 yılında, en fazla 35 yaşında olanlar ise 1976 yılında doğmuşlardır. Bu kişiler 18 yaşına geldiklerinde yani 1994-2007 yıllarında üniversite sınavına girmişlerdir. Örneğin, 1976 yılında doğmuş bir kişi 1994 yılında üniversite sınavına girmiştir. 18 yaşındaki bu kişi, ortalama olarak dört yıl lisans programına devam edip 1998 yılında 22 yaşına geldiğinde üniversiteden mezun olacaktır. Bu kişi 2011 yılında 35 yaşındadır ve örneklemin en üst yaş sınırını oluşturan yaşıdır. Diğer yandan, 1989 yılında doğmuş bir kişi 2007 yılında üniversite sınavına girmiştir. 18 yaşında üniversiteye başlayan bu kişi, ortalama olarak dört yıl lisans programına devam edip 2011 yılında 22 yaşına geldiğinde üniversiteden mezun olacaktır. 1994-2007 arası yıllarda üniversite sınavına giren bu kişiler, 2011 yılında 22-35 yaş aralığındaki kişileri oluşturmaktadır.

1988-2001 yılları arasında üniversite sınavına giren bireyler politikadan etkilenmeyen grubu oluştururken 1994-2007 yılları arasında üniversite sınavına giren bireyler politikadan etkilenen grup içerisinde yer almaktadır. Fakat bu iki grup arasında 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000 ve 2001 yılları çakışmaktadır. Burada spesifik olarak politikadan etkilenen grubun belirlenmesi gerekmektedir. Politikadan etkilenen grup 2011 yılında en az 22 yaşında üniversite mezunu olan kişilerdir. 2011 yılında 22 yaşında olanlar 2007 yılında üniversite sınavına girmişlerdir. 2011 yılında 23 yaşında olanlar 2006 yılında üniversite sınavına girmişlerdir. Bu noktadan sonra daha geriye gidemiyoruz çünkü 2005 yılında üniversite sınavına giren kişiler kontrol grubunu oluşturmaktadır. Bu sebeple genişleme politikasından etkilenen grup 22-23 yaş arasındaki kişiler olarak

belirlenmiştir. Bu noktada ilk olarak 2005 ve 2011 veri seti için 22-35 yaş arasındaki en az 2 yıllık üniversite mezunları örneklem olarak seçilmiş ve daha sonra politikadan spesifik olarak etkilenen yaş grubunun 22-23 yaş arasındaki en az 2 yıllık üniversite mezunları olduğu belirlenerek analiz edilecek model inşa edilmiştir.

Analizde kullanılacak bağımlı değişken, bireyin işsiz olup olmadığını gösteren bir kukla değişkendir. Bu değişken bireyin işsiz olması durumunda 1 değerini almaktadır. Bağımsız değişkenler, birey 22-23 yaş arasında ise 1 değerini alan bir kukla değişken, gözlemler 2011 anketinden ise 1 değerini alan bir kukla değişken ve bu iki değişkenin etkileşim terimidir. Ayrıca diğer bağımsız değişkenler cinsiyet, medeni durum, yaş değişkeni, 1.Düzye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) değişkeni, “daha önce bir işte çalıştınız mı” sorusuna kişi evet cevabını verdiyse 1 değerini alan kukla değişken, bölgesel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) büyüme oranları, bölgesel kişi başına düşen GSYİH ve bölgesel işsizlik oranları olarak belirlenmiştir. Analizde kullanılan bölgesel GSYİH büyüme oranları ve bölgesel kişi başına düşen GSYİH verileri 2005 ve 2011 için TÜİK bölgesel GSYİH veri tabanından alınırken bölgesel işsizlik oranları TÜİK İşgücü İstatistikleri’nden alınmıştır. Diğer tüm değişkenler 2005 ve 2011 Hanehalkı İşgücü Anketleri’nden elde edilmiştir.

TÜİK, işgücünün arz yönüne ilişkin temel veri kaynağı olan Hanehalkı İşgücü Anketlerini düzenli olarak uygulamaktadır (TÜİK, 2021: 1). HİA, iktisaden faal nüfus, istihdam, eksik istihdam ve işsizlik ile ilgili güncel uluslararası standartlar doğrultusunda yapılan işgücünde zaman içerisinde oluşabilecek değişiklikleri doğru bir şekilde ölçebilmek ve uluslararası istatistiklerle kıyaslayabilmek amacıyla yılda bir kez gerçekleştirilen bir çalışmadır. Hanehalkı işgücü araştırmaları, 1988 yılından itibaren ILO tarafından belirlenen istihdam ve işsizlik tanımlarını kullanmakta ve 2014 yılından itibaren ise Avrupa Birliği İstatistik Ofisi standartlarına uygun şekilde uygulanmaktadır (TÜİK, 2021: 1). Hanehalkı işgücü anketleri, nüfusun işgücü durumuna, istihdamda olanların iktisadi faaliyet, meslek, işteki durum ve çalışma süresi gibi bilgilerine, işsizlere ilişkin ise iş arama süresi ve aradıkları meslek özellikleri gibi ayrıntılı ve güncel bilgileri içermektedir (TÜİK, 2021: 1). Çalışmada araştırılan konu doğrultusunda TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketleri’nden alınan mikro veriler ve TÜİK bölgesel GSYİH veri tabanı ve TÜİK İşgücü İstatistikleri’nden alınan makro veriler Stata paket programı ile analiz edilerek sonuçlara ulaşılmıştır.

3.2. Yöntem

Çalışma kapsamında STATA paket programından yararlanılmış ve ekonometrik analiz yöntemi olarak farkların farkı yöntemi seçilmiştir.

3.2.1. Farkların Farkı Yöntemi

Çalışmada hipotezlerin analizinde farkların farkı (*difference in differences-DID*) yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntemin seçilmesinin sebebi, eğitim politikasından etkilenen ve etkilenmeyen üniversite mezunlarını tespit ederek yükseköğrenim genişlemesinin üniversite mezunlarının işsizliğine etkisinin araştırılmasıdır.

Farkların farkı, yenilikçi bir şekilde önce-sonra, katılımcı-katılımcı olmayan karşılaştırmalarını bir araya getiren, nicel ve deneysel olmayan bunun yerine gözlemsel veri kullanan bir değerlendirme yöntemidir (B. Polat & Aktakke, 2017: 36). Farkların farkı yöntemi, genelde kamu politikalarında meydana gelen değişmelerle oluşan dışsal şokların bireyler, hanehalkları, firmalar ve şehirler üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır (Taşdoğan, 2020: 466). Bu yöntemde politikadan etkilenen bir deney grubu (*treatment group*) ve uygulanan politikadan etkilenmediği kabul edilen bir kontrol grubu (*control group*) bulunmaktadır. Bu iki grup arasındaki sistematik farkları görebilmek için her iki gruba ait politika öncesi ve sonrasını temsil eden en az iki yıla toplamda ise en az dört yıla ait gözlem değerlerine ihtiyaç vardır (Taşdoğan, 2020: 467). Farkların farkı yöntemi formül ile gösterildiğinde daha kolay bir şekilde anlaşılacaktır. Farkların farkı yönteminde uygulanan politikanın etkisi şu şekilde formüle edilebilir (B. Polat & Aktakke, 2017: 38):

FF Tahmini = Müdahale sonrası fark – Müdahale öncesi fark

$$\beta_{FF} = E(Y_{\text{deney}}^{T=1} - Y_{\text{kontrol}}^{T=1}) - E(Y_{\text{deney}}^{T=0} - Y_{\text{kontrol}}^{T=0}) \quad (1)$$

Formülde gösterilen $Y_{\text{deney}}^{T=t}$ ifadesi, Y'nin t zamanda deney grubundaki gözlemler için ortalama değeri iken, $Y_{\text{kontrol}}^{T=t}$ ifadesi ise Y'nin t zamanda kontrol grubundaki gözlemler için değeridir. Parantez içerisinde gösterilen ilk ifade müdahale

sonrası, ikinci ifade ise müdahale öncesinde deney ve kontrol gruplarının Y değeri arasındaki farktır. Politika etkisinin tahmini değeri, bu iki fark arasındaki farka eşittir.

Farkların farkı yönteminin formülünden yola çıkarak tahmin denklemi şu şekilde yazılır (Taşdoğan, 2020: 467):

$$Y = \beta_0 + \delta_0 d_2 + \beta_1 dT + \delta_1 d_2 * dT + \text{Diğer Faktörler} \quad (2)$$

Burada Y çıktı değişkenidir. Kontrol grubu, "C" ve deney grubu, "T" ile ifade edildiğinde, d2 kukla değişkeni, politika sonrasını temsil eden zaman dilimine 1 değeri verilerek oluşturulmuştur. dT değişkeni, deney grubunun yatay kesit verisini dikkate alan yani deney grubu dışındaki değerler sıfır değerini alan değişkendir. Bu iki değişkenin etkileşim terimi katsayısı olan δ_1 ise politika etkisini temsil etmekte ve farkların farkı tahmin edicisi olarak kabul edilmektedir. Ancak yukarıdaki modele göre, örneğin 2011 yılı verisini kullanarak, üniversite sayısındaki artıştan etkilenenlerle etkilenmeyenleri doğrudan kıyaslanması mümkün değildir çünkü sadece 2011 yılı verisinin kullanıldığı bir analizde politika değişikliğinden etkilenen deney grubu ve etkilenmeyen kontrol grubunun yaşları birbirinden farklıdır.

Bu denklemden hareketle çalışmada analiz edilecek temel model şu şekilde tasarlanmıştır:

$$Y_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 P_{2011} + \beta_2 G_{22-23} + \beta_3 (P_{2011} * G_{22-23}) + \theta_i X_i + \varepsilon_{i,t} \quad (3)$$

Burada $Y_{i,t}$, bireyin işsiz olup olmadığını gösteren bir kukla değişkendir. Bu değişken bireyin işsiz olması durumunda 1 değerini almaktadır. Bağımsız değişkenler, P_{2011} , gözlemler 2011 anketinden ise 1 değerini alan bir kukla değişken; G_{22-23} , birey 22-23 yaş arasında ise 1 değerini alan bir kukla değişken ve $(P_{2011} * G_{22-23})$, bu iki değişkenin etkileşim terimidir. Bu denklemde etkileşim katsayısı olan β_3 , yükseköğrenim genişleme politikasının etkisini göstermektedir. X_i içerisinde ise diğer bağımsız değişkenler yer almaktadır.

Ayrıca analizde kullanılan değişken isimleriyle birlikte çalışmada analiz edilecek genel modelde aşağıda gösterilmiştir:

$$\begin{aligned} \text{İşsiz} = & \beta_0 + \beta_1 (\text{yıl\_2011}) + \beta_2 (\text{yaş22\_23}) + \beta_3 (\text{yıl\_2011} * \text{yaş22\_23}) + \beta_4 \\ & (\text{yaş}) + \beta_5 (\text{yaş}^2) + \beta_6 (\text{kadın}) + \beta_7 (\text{evli}) + \beta_8 (\text{tecrübeli}) + \beta_9 (\text{gsyih\_büyüme}) + \beta_{10} \\ & (\text{l\_gsyih\_kişibaşı}) + \beta_{11} (\text{bölge\_işsizlik}) + \beta_{12} (\text{nuts1}) + \varepsilon_{i,t} \end{aligned} \quad (4)$$

Burada “işsiz”, bireyin işsiz olup olmadığını gösteren bir kukla değişkendir. Bu değişken bireyin işsiz olması durumunda 1 değerini almaktadır. Bağımsız değişkenler; “yıl_2011” değişkeni, gözlemler 2011 anketinden ise 1 değerini alan bir kukla değişken; “yaş22_23” değişkeni, birey 22-23 yaş arasında ise 1 değerini alan bir kukla değişken; “yıl_2011*yaş22_23” değişkeni, bu iki değişkenin çarpımı olan etkileşim terimidir. Bu denklemde etkileşim katsayısı olan β_3 , yükseköğrenim genişleme politikasının etkisini göstermektedir.

Ayrıca diğer bağımsız değişkenler, “yaş” değişkeni örneklemdaki bireylerin yaşları; “yaş²” değişkeni, yaş değişkeninin karesi; “kadın” değişkeni, kişi kadın ise 1 değerini alan cinsiyet kukla değişkeni; “evli” değişkeni, kişi evli ise 1 değerini alan medeni durum kukla değişkeni; “tecrübeli” değişkeni, “daha önce bir işte çalıştınız mı” sorusuna kişi evet cevabını verdiyse 1 değerini alan kukla değişken; “gsyih_büyüme” değişkeni, bölgesel GSYİH büyüme oranları; “l_gsyih_kişibaşı” değişkeni, bölgesel kişi başına düşen GSYİH değişkeninin logaritması; “bölge_ışsizlik” değişkeni, bölgesel işsizlik oranları; “nuts1” değişkeni, her bir bölge için 1.Düzye İBBS değişkeni olarak belirlenmiştir.

Politika etkisinin doğru tahmin edilebilmesi paralel eğilim varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayım ile politikanın uygulanmaması durumunda deney grubunun zaman içindeki değişiminin kontrol grubu ile benzerlik göstermesi beklenmektedir (Dindaş, 2018: 12). Bu varsayımın doğru olması farkların farkı yönteminin yansız tahminler yapması anlamına gelirken, varsayımın geçerli olmadığı durumda ise politika etkisinin tahmini değerinin yanlış olduğu yani uygulanan farkların farkı yönteminin geçersiz olduğu anlamına gelmektedir. Sonuç değişkeninin müdahale öncesi kontrol ve deney grupları için büyüme oranları incelenerek paralel eğilim varsayımı sınanabilir. Bu büyüme oranları iki grup için istatistiki olarak anlamlı bir şekilde birbirinden farklı değilse, paralel eğilim varsayımı geçerli demektir (B. Polat & Aktakke, 2017: 38).

Farkların farkı yöntemi iki grup ve iki dönem kıyasına dayandığından yükseköğrenim genişlemesi politikasından etkilenen ve etkilenmeyen gruplar belirlenip karşılaştırılarak yükseköğrenim genişlemesinin üniversite mezunlarının işsizliği üzerinde bir etkiye sahip olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

3.3. Analiz ve Bulgular

Yükseköğrenim genişleme politikasının üniversite mezunlarının işsizliği üzerindeki etkisini farkların farkı yöntemi ile inceleyen çalışmanın bu bölümünde ekonometrik analizlerin bulguları sunulmakta ve değerlendirilmektedir. Öncelikle betimleyici istatistikler, analize başlamadan önce değişkenler hakkında bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır. Betimleyici istatistikler ile analizde kullanılan değişkenlerin ortalamaları ve her iki yıl için gözlem sayıları gösterilmektedir.

Tablo 1’de 2005 ve 2011 yıllarında 22-35 yaşında kentlerde yaşayan üniversite mezunlarından oluşan örneklem için betimleyici istatistikleri sunulmaktadır. Kentlerde yaşayan üniversite mezunlarından oluşan örneklemin kullanılmasının nedeni şu şekilde açıklanmaktadır. 2005 ve 2011 yılı HİA verisinde bireylerin kırsal alanlarda veya kentlerde yaşadığını gösteren bir değişken bulunmaktadır. Kırsal alanda yaşayanların büyük çoğunluğunun tarım sektöründe çalıştığı ve özellikle tarımda aileleriyle birlikte ücretsiz aile işçisi olarak veya kendi hesabına çalıştıkları düşünüldüğünde üniversite sayısındaki artışın genç işsizliği üzerine olan etkisinin daha güvenilir bir şekilde tahmin edilebilmesi için örnekleme ek bir kısıt uygulanmıştır. Böylelikle, makalenin buradan sonraki analizlerinde kullanılan örneklem 22-35 yaşındaki en az yüksekokul mezunu kentlerde yaşayan gençlerden oluşmaktadır. Ayrıca bu örneklem içerisinde halen bir öğrenim kurumuna devam edenler dahil edilmemiştir.

Tablo 1: Betimleyici İstatistikler

	2005	2011
ORTALAMA YAŞ	28,1	28,5
CİNSİYET (%)		
KADIN	47,2	49,3
ERKEK	52,8	50,8
TOPLAM	100	100
MEDENİ DURUM (%)		
EVLİ	48,4	47,6
EVLİ OLMAYAN	51,6	52,4
TOPLAM	100	100
BÖLGELER (%)		
TR1	17,4	15,3
TR2	4,4	6,1
TR3	13,4	13,5
TR4	12,1	9,8
TR5	12,6	18,3
TR6	10,5	10,2
TR7	5,9	5,1
TR8	7,1	5,3
TR9	3,7	4,6
TRA	3,6	3,2
TRB	2,7	3,3
TRC	6,5	5,2
TOPLAM	100	100
GÖZLEM SAYISI	10.061	16.900

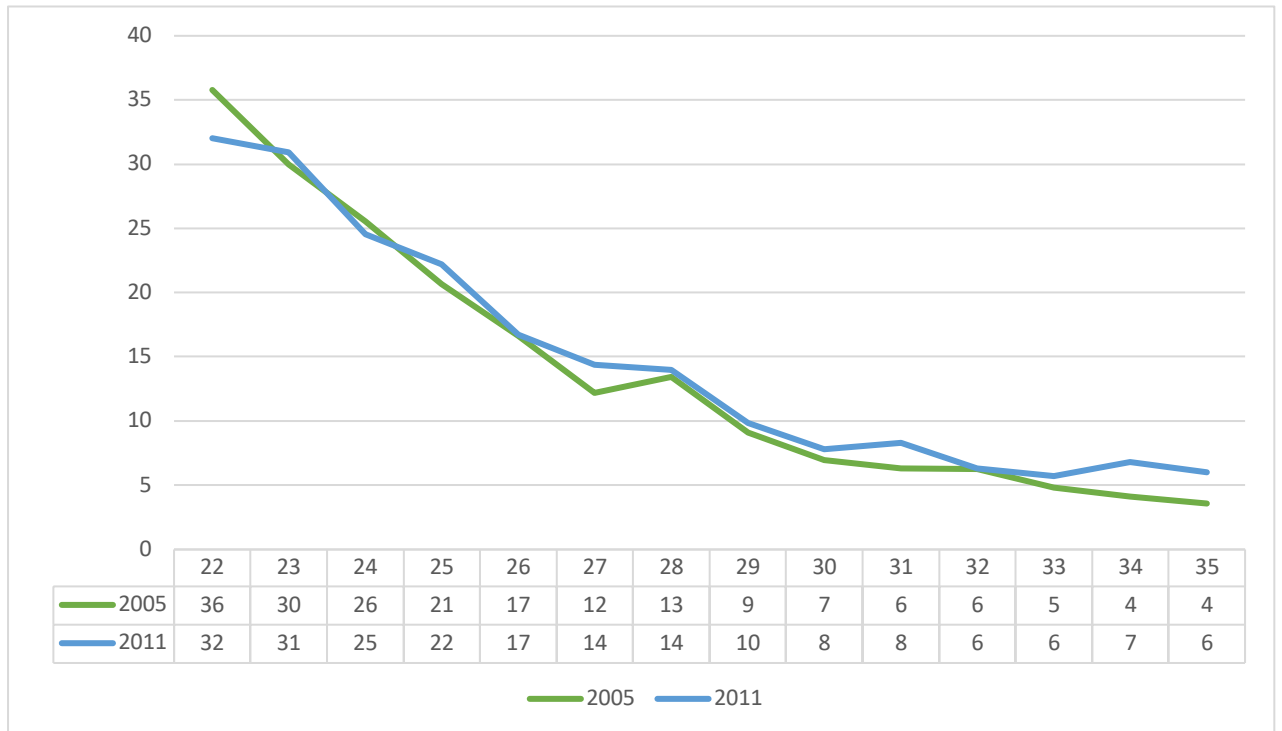
Kaynak: 2005 ve 2011 HİA Mikro Veri Seti; Yazarın Hesaplamaları.

Örnekleme 2005 yılı için ortalama yaş 28.1 iken 2011 yılında 28.5 olduğu görülmektedir. İki yıl içinde ortalama yaş aynı oranlardadır. Örnekleme cinsiyet dağılımına bakıldığında, 2005 yılı anketinin %47.2'sini kadınlar ve %52.8'ini erkekler oluştururken 2011 yılı anketinin %49.3'ünü kadınlar ve %50.8'ini erkekler oluşturmaktadır. 2011 yılı anketinde kadınların yüzdesinin artmış olduğu görülmektedir. Örnekleme medeni durum dağılımına bakıldığında, 2005 yılı anketinin %48.4'ünü evli ve %51.6'sını evli olmayanlar oluştururken 2011 yılı anketinin %47.6'sını evli ve %52.4'ünü evli olmayanlar oluşturmaktadır. Medeni durum yüzdeleri de her iki yıl için neredeyse aynı seviyelerdedir. Tabloda gösterilen

örneklemedeki bölgelerin açıklamaları şu şekildedir. TR1, İstanbul; TR2, Batı Marmara (Tekirdağ, Balıkesir); TR3, Ege (İzmir, Aydın, Manisa); TR4, Doğu Marmara (Bursa, Kocaeli); TR5, Batı Anadolu (Ankara, Konya); TR6, Akdeniz (Antalya, Adana, Hatay); TR7, Orta Anadolu (Kırıkkale, Kayseri); TR8, Batı Karadeniz (Zonguldak, Kastamonu, Samsun); TR9, Doğu Karadeniz (Trabzon); TRA, Kuzeydoğu Anadolu (Erzurum, Ağrı); TRB, Ortadoğu Anadolu (Malatya, Van) ve TRC, Güneydoğu Anadolu (Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin) bölgelerini temsil etmektedir. Örneklemedeki bölge dağılımına bakıldığında ise 2005 yılı anketinde yüzdesi en çok olan bölge %17.4 ile İstanbul iken 2011 yılı anketinde yüzdesi en çok olan bölge % 18.3 ile Batı Anadolu bölgesidir. Batı Anadolu bölgesi Ankara, Konya, Karaman illerini kapsamaktadır. 2011 yılı anketinde İstanbul %15.3 ile ikinci en yüksek yüzdeye sahip bölgedir.

Ayrıca bu bölümde 2005 ve 2011 yılı örnekleminizde yaşa göre işsizlik oranları incelenmiştir. Şekil 8’de 2005 ve 2011 yılı verilerinde kentlerde yaşayan 22-35 yaş arasında en az iki yıllık üniversite mezunlarının işsizlik oranları gösterilmektedir.

Şekil 8: 2005 ve 2011 Yılı Verilerinde 22-35 Yaş Arasındaki Üniversite Mezunlarının İşsizlik Oranları

Kaynak: 2005 ve 2011 HİA Mikro Veri Seti; Yazarın Hesaplamaları.

İki yıl verisinde de yaş arttıkça işsizlik oranlarının düştüğü görülmektedir. 2011 yılında 22-23 yaşındakilerin işsizlik oranları (üniversite sayısındaki artıştan etkilenen grup) daha yaşlı olan gruba göre daha yüksektir. 2011 yılında 22 yaşında olanlarda işsizlik oranı yaklaşık olarak %32 civarındayken daha yaşlı olanlarda özellikle 29 yaşından büyüklerde %10'lara ve yaş ilerledikçe %6'ya gerilemektedir. Üniversite sayısındaki artışla ilişkili bir değişikliğin olmadığı 2005 yılı verisinde de yaş ile işsizlik oranları arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Daha genç olan 22-23 yaş grubunun işsizlik oranları görece daha yaşlı olanlara göre yüksektir. 2005 yılında 22 yaşında olanlarda işsizlik oranı yaklaşık olarak %36 civarındayken daha yaşlı olanlarda özellikle 29 yaşından büyüklerde %9'lara ve yaş ilerledikçe %4'e gerilemektedir. Fakat iki yıl karşılaştırıldığında 2005 yılında 22 yaşında olan üniversite mezunlarının işsizlik oranları 2011 yılındaki yaşlılarına göre daha yüksektir. 2005 yılında 22 yaşındaki üniversite mezununun işsizlik oranı %36 iken 2011 yılında %32'dir.

Betimsel istatistikler ve gözlemler için işsizlik oranları incelendikten sonra bu bölümde denklem 4'de gösterilen lineer olasılık modeli (Linear Probability Model) analizinden elde edilen tahmin sonuçları sunulacaktır. Tablo 2'de ampirik analizin farkların farkı yöntemi ile elde edilen sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 2: Analiz Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	T-İstatistik
yıl_2011	-0.0698***	(-5.69)
yaş22_23	0.0212**	(1.99)
yıl_2011*yaş22_23	-0.0383***	(-3.61)
yaş	-0.0582***	(-5.85)
yaş^2	0.000905***	(5.37)
kadın	-0.0172***	(-4.97)
evli	-0.108***	(-27.39)
Tecrübeli/daha önce çalışmış	0.419***	(86.68)
TR2	0.0435***	(3.41)
TR3	0.0365***	(3.24)
TR4	0.0404***	(4.28)
TR5	0.0593***	(6.16)
TR6	0.0573***	(4.24)
TR7	0.0886***	(5.85)
TR8	0.0728***	(4.80)
TR9	0.0937***	(5.45)
TRA	0.0880***	(4.18)
TRB	0.0924***	(4.83)
TRC	0.0788***	(4.37)
gsyih_büyüme	-0.00321**	(-2.50)
l_gsyih_kişıbaşı	0.00000288***	(3.76)
bölge_işsizlik	0.00843***	(3.31)
Sabit katsayı	0.904***	(6.08)
Gözlem sayısı	26961	
F(22, 16174)	450.46	
Prob > F	0.0000	
R-squared	0.2689	
Adj R-squared	0.2683	

Kaynak: 2005 ve 2011 HIA Mikro Veri Seti; Yazarın Hesaplamaları. **Not:** Örneklem 22-35 yaşındaki en az yüksekokul mezunu kentlerde yaşayan gençlerden oluşmaktadır. Kadınlar için referans kategori erkekler, evli için referans kategori evli olmayanlar yani dul, boşanmış veya hiç evlenmemiş olanlar, tecrübeli/daha önce çalışanlar için referans kategori daha önce hiçbir işte çalışmamış olanlar ve bölge kukla değişkenleri için referans kategori TRA İstanbul'dur ve 2011 yılı değişkeni için ise 2005 yılı referans yıldır. * p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01.

Öncelikle etkileşim terimi olan “yıl_2011*yaş22_23” değişkeninin katsayısı, yükseköğrenim genişleme politikasının işsizlik üzerinde etkisini göstermektedir. Bu doğrultuda sonuçlar, yükseköğrenim genişleme politikasının işsizliği yaklaşık 0.04 azalttığını göstermektedir. Ayrıca etkileşim teriminin anlamlı olduğu görülmektedir. Özetle, yükseköğrenim genişleme politikası işsizliği negatif ve anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Diğer bir değişle, yükseköğrenim genişleme politikası 22-23 yaş arasındaki üniversite mezunlarının işsizliğini anlamlı bir şekilde azaltmaktadır.

Diğer yandan bireylerin 2011 yılında 2005 yılına kıyasla işsiz olma olasılığı yaklaşık 0.07 azalmaktadır. Ayrıca bireylerin 22-23 yaşlarında olmaları da işsiz olma olasılığını 0.02 arttırmaktadır. Bireylerin yaşları büyüdükçe işsiz olma olasılıkları anlamlı bir şekilde yaklaşık 0.06 azalmaktadır. Bireyin kadın olması erkeklere kıyasla işsiz olma olasılığını yaklaşık 0.02 azaltmaktadır. Bu değişken de anlamlı bir değişkendir. Kısaca, yükseköğrenim genişleme politikası, 22-23 yaş arasındaki kadın üniversite mezunlarının işsizliğini erkeklere oranla anlamlı bir şekilde azaltmaktadır. Kadınların üniversiteye gitme olanaklarının artması sonucunda eğitim seviyeleri artarak işgücüne katılımları da artmıştır. Böylece üniversite mezunu kadınların erkeklere göre işsizliğinin azalması beklenmektedir. Aynı şekilde bireyin evli olması da evli olmayan kişilere göre işsizlik olasılığını anlamlı bir şekilde yaklaşık 0.11 oran ile azaltmaktadır. Yükseköğrenim genişleme politikasının 22-23 yaş arasındaki evli üniversite mezunlarının işsizliğini evli olmayanlara göre anlamlı bir şekilde azalttığını söyleyebiliriz. Evli bireyleri aile sorumlulukları olduğundan çalışmaya daha çok ihtiyaçları vardır ve işgücüne katılımları da daha fazla olmaktadır. Bu sebepler bu bireylerin evli olmayanlara göre daha düşük işsiz olma olasılığına sahip olmalarını açıklayabilir. Bireyin tecrübeli olması ise işsiz olma olasılığını tecrübesiz bireylere göre yaklaşık 0.42 arttırmaktadır. Özetle, yükseköğrenim genişleme politikası, 22-23 yaş arasındaki tecrübeli üniversite mezunlarının işsizliğini tecrübesizlere kıyasla anlamlı bir şekilde arttırmaktadır. Tecrübesiz bireyler askerlik, eğitim, evlilik gibi pek çok nedenden dolayı iş aramaya başlamamış olabilirler. Fakat daha önce çalışmış bireyler işgücü piyasasında hala yer almakta olduklarından daha fazla iş aramakta ve işsiz olma olasılıkları daha düşük olabilmektedir. Ayrıca sonuçlar, İstanbul’a kıyasla tüm birinci düzey bölgelerinde işsiz olma olasılığının anlamlı bir şekilde arttığını

göstermektedir. Bu sonuç bölgesel farklılıkları ortaya koymakta ve İstanbul'da iş imkanlarının daha fazla olduğunu göstermektedir.

Bunların yanı sıra bölgesel GSYİH büyüme oranlarının artması işsiz olma olasılığını anlamlı bir şekilde azaltmaktadır. GSYİH büyüme oranları ülkenin makro ekonomik büyümesini göstermekte ve sonucunda işsizliğin düşmesi beklenmektedir. Kişi başına düşen GSYİH oranlarının artması işsiz olma olasılığını anlamlı bir şekilde 0.000003 arttırmaktadır. Bu oranın çok düşük olduğu görülmektedir. Bireylerin kişi başına düşen GSYİH oranlarının artması bir ihtimal iş arayan sayısında azalmaya neden olabilir. Bu sebeple de düşük bir miktar da olsa işsiz olma olasılığını arttırabilir. Son olarak, bölgesel işsizlik oranlarının artması da işsiz olma olasılığını anlamlı bir şekilde arttırmaktadır.

SONUÇ

Küreselleşme, bilgi toplumu ve teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesi hayatımızı birçok yönden etkilemiş ve birçok alanda değişimleri beraberinde getirmiştir. Teknoloji ve bilgi kavramları, küreselleşmeyi ortaya çıkaran ve hızlandıran en önemli kavramlardır. Küreselleşme, ekonomi, siyaset, kültür ve sosyal hayat gibi birçok konu ile ilgili bir kavram olarak büyük bir değişimi ifade etmektedir (Horzum & Yılmaz, 2005: 106). Bu bakımdan küreselleşme her alanı ve her kurumu etkilemektedir. Bu alanlar arasında da eğitim ve buna bağlı olarak üniversiteler yer almaktadır. Küreselleşme sürecinin üniversitelerin gelişimini etkilemesi, bilginin yeri ve anlamının değişimi ve bilgi üretim süreçlerinin farklılaşması ile ilişkilidir (Horzum & Yılmaz, 2005: 105). En iyi şekilde yetişmiş insan gücüne dayanan bilgi toplumu anlayışı, üniversitelerin öneminin daha fazla artmasına neden olmuştur. Ayrıca küreselleşme dünyada rekabet ortamı yaratmış ve uluslararası rekabeti zorunlu hale getirmiştir. Rekabet etmenin en iyi yolu ise insan kaynağına yatırım yapmaktır. Bu görev de eğitim sistemi içerisinde yükseköğretim kurumlarına yani üniversitelere düşmektedir. Bu sebeple özellikle yükseköğrenime ve yükseköğrenimin yaygınlaşmasına önem verilmektedir.

2000'li yıllar küreselleşmenin etkisini arttırdığı dönemlerdir. Bu yıllarda ülkeler arası ilişki ve etkileşim artarak ülkeler arasında bilgi, teknoloji ve insan akışı hızlanmıştır. Bu dönemde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yükseköğretimin dönüşüm süreci başlamıştır. Türkiye'de bu alanda 2006 yılında bir reform gerçekleştirilmiştir. Bu reform "her ilde bir üniversite" politikası olarak uygulanmış ve Türkiye'de her ilde bir üniversite olması hedeflenmiştir. Bu amaçla arka arkaya kurulan üniversiteler ile Türkiye'nin her ilinde bir üniversite olması hedefine ulaşılmıştır. Bu politika doğrultusunda Türkiye'de üniversite sayısı ve üniversitelerden mezun olan öğrenci sayıları önemli ölçüde artmıştır. 2005 yılında ülkemizde 52 devlet üniversitesi bulunurken, 2006 yılında başlatılan her ilde bir üniversite politikasıyla devlet üniversitelerinin sayısı 67'ye, 2007 yılında ise 85'e yükselerek her yıl sürekli

artmıştır. Devlet üniversitelerinin yanı sıra vakıf üniversitelerinin sayısı da her yıl artmıştır. 2021 yılında günümüzde ise ülkemizde, 208 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye’de her geçen gün üniversite sayılarının artmasıyla birlikte üniversiteden mezun olan öğrencilerin sayısında da sürekli bir artış yaşanmıştır. 2005 yılında her ile bir üniversite politikasının uygulanmasından önce mezun sayısı 329.438 kişi iken 2006 yılında politikanın uygulanması ile mezun sayısı 367.363 kişiye ve 2007 yılında ise 397.884 kişiye yükselmiştir. Geçmişten günümüze üniversite sayılarındaki artışa bakıldığında ülkemizdeki yükseköğrenim genişlemesi açıkça görülmektedir.

Bunların yanı sıra değişen dünyada istihdam şekilleri ve işgücü profilleri de değişmiştir. Bu değişimler karşısında değişimlere uyum sağlayabilmek için eğitim ayrı bir öneme sahiptir. Bunun sebebi işgücü piyasasında istihdam edilebilmek için firmaların tercih ettiği en iyi şekilde yetiştirilmiş vasıflı işgücü olmak için eğitim süreci boyunca edinilen bilgi ve beceri düzeyinin önemli bir yere sahip olmasıdır. Bireylerin bilgi ve becerilerle donatılarak topluma kazandırılması eğitim özellikle yükseköğretim ile mümkün olmaktadır. Beşeri sermaye teorisine dayanarak bireylerin eğitim yoluyla kendilerini en iyi şekilde yetiştirerek vasıflı işgücü haline gelmeleri işgücü piyasasında daha fazla tercih edilmelerine ve yüksek ücretli işlerde çalışmalarına neden olmaktadır. Bu sebeple eğitim sisteminin bu şartları karşılayabilecek şekilde kurulması ve ilerlemesi gerekmektedir.

Beşeri sermaye, bireylerin eğitim, beceri ve yetenek gibi unsurlarının birikimi olarak ifade edilmektedir. Beşeri sermaye, ülkelerin ekonomik ve sosyal refahının arttırılmasında önemli bir yere sahiptir. Beşeri sermaye teorisine göre, bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça istihdam edilebilirlikleri ve gelirleri artmaktadır. Bu sayede bireylerin yaşam standartları da yükselmektedir. Bireyler eğitim yolu ile kendilerini bilgi ve becerilerle donatarak nitelikli bireyler haline geleceklerdir. Böylece nitelikli bireyler olarak işgücü piyasasında daha çok tercih edilmenin yanında daha yüksek ücretler ile tercih edileceklerdir. Ayrıca bireyler bilgiyi ve ülkenin kaynaklarını en verimli şekilde kullanan nitelikli işgücünü oluşturdukları için ülkenin ekonomik etkinliği de artacaktır. Bu doğrultuda beşeri sermaye teorisi temel alınarak Türkiye’de “her ile bir üniversite” politikası ile gerçekleşen yükseköğrenim genişlemesi

sonucunda işsizliğin azalması öngörülmektedir. Çünkü yükseköğrenim genişlemesi sonucu daha çok bireyin yükseköğrenim mezunu olması, bireylerin eğitim seviyelerinde bir artış dolayısıyla beşeri sermayede artış yaşanması anlamına gelmektedir. Bu bireyler nitelikli işgücünü oluşturan bireyler olduklarından hem daha kolay istihdam edilmeleri hem de yüksek gelir ve dolayısıyla yüksek yaşam standartlarına sahip olmaları beklenmektedir. Fakat teorik yaklaşım ile gerçek hayat uyuşmamakta artan üniversite sayıları ve artan yükseköğrenim mezunlarının sayısı karşısında üniversite mezunlarının istihdam oranları azalmaktadır. Üniversite mezunları her geçen gün daha fazla işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır.

İşgücü piyasalarının yaşanan değişimlere ayak uyduramaması ile işsizlik sorununun tüm dünyada etkisi giderek artmıştır. İşsizlik, sadece Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin sorunu olmaktan çıkarak gelişmiş ülkelerinde önemli bir sorunu haline gelmiştir. Bunun yanı sıra işsizlik sorunu içerisinde genç işsizlik ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü işsizliğin sonuçlarından en çok etkilenen kesimlerden biri gençlerdir. Türkiye yüksek oranda genç nüfusa sahip dinamik bir ülkedir. Türkiye, sahip olduğu en önemli kaynak olan gençleri üretim sürecinde etkin bir şekilde kullanarak uluslararası piyasada rekabet gücünü arttırabilir ve ekonomik olarak önemli bir konuma ulaşabilir. Fakat Türkiye’de işsizlik yaş grupları olarak incelendiğinde gençler arasındaki işsizlik oranları toplam işsizlik oranlarının oldukça üzerinde seyrettiği görülmektedir. Günümüzde 2021 yılında, genç nüfusu oluşturan 15-24 yaş grubunda toplam işsizlik oranı %22,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu işsizlik oranı; erkeklerde %19,4, kadınlarda ise %28,7’dir. Genç işsizliği, başta işsiz genç olmak üzere sırayla aile ve toplumu etkileyerek giderek ülke geneline yayılan, ekonomik, toplumsal ve kültürel birtakım sorunlara neden olduğundan çözülmesi gereken önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yükseköğrenim genişlemesi sonucu artan üniversite sayısı ve yükseköğrenimden mezun olan bireylerin sayısı artmasına rağmen genç işsizliğin hala önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmesi yükseköğrenim genişlemesinin işsizlik üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu doğrultuda çalışmamızda 2006 yılında “her ile bir üniversite” politikası ile başlayan yükseköğrenim genişlemesinin üniversite mezunlarının işsizliği üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır.

Öncelikle çalışmamızda hem ulusal hem de uluslararası literatürde yapılan çalışmaların yükseköğrenim genişlemesinin işsizliği olumlu ya da olumsuz nasıl etkilediğine dair elde ettikleri sonuçlar incelenmiştir. Uluslararası literatürde özellikle bu konuyu farkların farkı yöntemiyle inceleyen çalışmalar kısıtlıdır. Fakat inceleyen çalışmalar için sonuçlar farklılaşmakta ve yükseköğrenim genişlemesinin genç üniversite mezunlarının işsizliğini arttırıp arttırmadığı sorusuna net bir cevap vermek mümkün olmamaktadır. Ulusal literatürde ise araştırılan konular arasında beşeri sermaye ve istihdam, yükseköğrenim ve işsizlik, eğitim düzeyi ve işsizlik, yükseköğrenim genişlemesinin bölgeler arasında eşitlik ve getiri açısından etkileri yer almaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada yükseköğrenim genişlemesinin işsizlik üzerindeki etkileri araştırılarak hem araştırılan konu hem de analizde uygulanan farkların farkı yöntemiyle çalışmada elde edilen sonuçların literatüre katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Yükseköğrenim genişlemesinin işsizlik üzerine etkilerinin inceleyen çalışmamızda, 2005 ve 2011 yılları Hanehalkı İşgücü Anketi'nden alınan veriler farkların farkı yöntemi kullanılarak Stata paket programı ile analiz edilmiştir. Farkların farkı yöntem ile genişleme politikasından etkilenen ve etkilenmeyen üniversite mezunları tespit edilerek yükseköğrenim genişlemesinin üniversite mezunlarının işsizliğine etkisinin bulunması hedeflenmiştir. Uygulanan analiz yöntemi doğrultusunda 2005 politika öncesi yıl, 2011 ise politika sonrası yıl olarak seçilmiştir. Kullanılan veri setindeki tüm gözlemler 22-35 yaşında olan üniversite mezunlarını kapsamaktadır. Politikadan spesifik olarak etkilenen yaş grubu 22-23 yaş arasındaki üniversite mezunları olarak belirlenmiştir. Üniversite sınavına girenlerin yaşları bilinmediği için bireylerin ortalama 6 yaşında ilkokula, 18 yaşında ise üniversiteye başladıkları varsayılmıştır. Bu şekilde oluşturulan modellerin ekonometrik analizi yapılarak çalışmanın sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yapılan analiz sonuçları, yükseköğrenim genişleme politikasının 22-23 yaş arasındaki üniversite mezunlarının işsizliğini anlamlı bir şekilde azalttığını göstermektedir. Beşeri sermaye teorisi çerçevesinde artan üniversite sayıları ve üniversiteden mezun olan bireylerin eğitim seviyeleri de arttığından yükseköğrenim genişleme politikasının üniversite mezunlarının işsizliğini azaltmasını beklenmektedir. 2005 ve 2011 yılları Hanehalkı İşgücü Anketi'nden alınan verileri

farkların farkı yöntemi ile analiz eden bu çalışmanın sonuçları yükseköğrenim genişlemesi ve genç işsizlik ilişkisi açısından beşeri sermaye teorisi kapsamındaki beklentiler ile uyumludur. Bunun yanı sıra analiz sonucunda elde edilen başka önemli sonuçlar da yer almaktadır. Bu sonuçlardan biri, yükseköğrenim genişleme politikasının 22-23 yaş arasındaki kadın üniversite mezunlarının işsizliğini erkeklere oranla anlamlı bir şekilde azalttığını göstermektedir. Ayrıca ülkenin makro ekonomik büyümesini gösteren bölgesel GSYİH büyüme oranlarının artmasının işsiz olma olasılığını anlamlı bir şekilde azalttığı yönünde sonuçlar bulunmuştur.

Bu çalışmada 2006 yılında başlatılan her ile bir üniversite politikası sonucunda gerçekleşen yükseköğrenim genişlemesinden sonraki 2011 yılında politikanın etkisi incelenerek erken dönem analizi yapılmıştır. Fakat sonraki yıllarda da politikanın etkisi devam etmekte ve yükseköğrenim verileri incelendiğinde artışlar olduğu görülmektedir. Bu sebeple gelecek çalışmalar için yükseköğrenim genişlemesinin 2020’li yıllardaki uzun dönem etkilerinin incelenmesi önerilebilir. Ayrıca, veri seti genişletilebilir ve politikadan etkilenen grup için veri setine aile arka planı, eğitim düzeyleri gibi çeşitli pek çok değişken eklenebilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, M. (2021). Türkiye’de Genç İşsizliği Etkileyen Faktörler. Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi, 100–129.
- Altınsoy, S. (2011). Yeni Devlet Üniversitelerinin Gelişimi: Sorunlar ve Politika Önerileri. *Journal of Higher Education and Science*, 1(2), 98–104. <https://doi.org/10.5961/jhes.2011.015>
- Altunöz, U. (2020). Türkiye’de işgücü piyasasında eğitim seviyesi genç işsizlik üzerindeki etkili mi? Ekonometrik analiz. 1–4.
- Arap, S. K. (2010). Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken: Türkiye’de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Gerekçeleri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi.
- Aslan, G. (2019). Türkiye’de Genç İstihdamı , Genç İşsizliği ve NEET Oranları:Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Ekonomi ve Siyaset Üzerine Yazılar*, September.
- Ay, S. (2012). Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme.
- Bağlı, İ. E. (2020). Türkiye’de Genç İşsizlik Üzerine Bir İnceleme: Pandemi Faktörü. *Sosyal Hizmet*.
- Bayır, M., & Şahin Kutlu, Ş. (2019). Mesleki Eğitim ve Üniversi Eğitiminin Genç İşsizlik Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Analiz. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(20), 787–806. <https://doi.org/10.36543/kauibfd.2019.033>
- Baykal, B., & Kiroğlu Bayat, İ. (2020). Türkiye’de Genç İşsizliğinin Görünümü ve Ulusal İstihdam Stratejisi Çerçevesinde Genç İşsizliğinin Önlenmesine Yönelik Tedbirler. “İŞ, GÜÇ” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 1–23.

- Bayraktar, S., & İncekara, A. (2013). Türkiye'nin Genç İşsizlik Profili. Çalışma İlişkileri Dergisi, 1(1), 15–38. www.calismailiskileridergisi.orgeditor@calismailiskileridergisi.org
- Becker, G. S. (1962). Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis. Journal of Political Economy, 70(5, Part 2), 9–49. <https://doi.org/10.1086/258724>
- Biçerli, M. K. (2011). Yükseköğretim Sistemimizi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler Paralelinde Yeniden Yapılandırmak Zorundayız. Journal of Higher Education and Science, 1(3), 122. <https://doi.org/10.5961/jhes.2011.018>
- Bilen, M., & Yumuşak, İ. G. (2008). Gary S. Becker'in İktisat Bilimine ve Beşeri Sermaye Teorisine Katkıları. III, 27–54.
- Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin Ekonomiye Ve Kalkınmaya Etkisi. D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 33–41. http://zgefdergi.com/Makaleler/884159134_11_03_Cakmak.pdf
- Çalışkan, Ş., & Dönüm, N. (2019). Türkiye'de Genç İşsizliği – Eğitim İlişkisi. Uluslararası Uygulamalı Sosyal Bilimler Kongresi, April, 660–669.
- Çetinsaya, G. (2014). Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma:Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası.
- Chen, M., Bei, W., Wang, Y., Zhao, L., Sun, J., & Kim, K. H. (2020). The Long Run Effect of China's Higher Education Expansion on the Unemployment of Universities and Colleges Graduates. 468(17), 328–335. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200901.063>
- Demir, R. (2008). Üniversitelerin Bugünü ve Yarını. 3.Baskı.Ankara:Palme.
- Dindaş, S. (2018). Regresyon Süreksizliği Yönteminde Parametrik Olmayan Tahmin. Eğilmez, M. (2019). Ekonominin Temelleri (Kavramlar ve Kurumlar). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Erdem, E., & Tugcu, C. T. (2012). Higher Education and Unemployment: A cointegration and causality analysis of the case of Turkey. European Journal of

- Education, 47(2), 299–309. <https://doi.org/10.1111/j.1465-3435.2012.01526.x>
- Günay, D., & Günay, A. (2017). Türkiye’de Yükseköğretimin Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Durumu. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(3), 156–178. <https://doi.org/10.2399/yod.17.024>
- Gür, B. S. (2016). Democratization and massification of higher education in Turkey and challenges ahead. *Research & Occasional Paper Series: CSHE.3.16*, March, 1–7. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1866.9683>
- Gür, B. S., & Çelik, Z. (2011). Yök’ün 30 Yılı.
- Horzum, M. B., & Yılmaz, K. (2005). Küreselleşme, bilgi teknolojileri ve üniversite. *May*, 103–121.
- Kabaklarlı, E., & Gür, M. (n.d.). Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu ve Ekonomik Belirleyicilerinin Uzun Dönem Eş -Bütünleşme Analizi.
- Karabıyık, İ. (2009). Avantaj Ve Dezavantajları İle Genç İşsizliğinin Değerlendirilmesi.
- Karataş Acer, E., & Güçlü, N. (2017). Türkiye’de Yükseköğretimin Genişlemesi: Gereçekler ve Ortaya Çıkan Sorunlar. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(1), 28–38. <https://doi.org/10.2399/yod.17.003>
- Küçükcan, T., & Gür, B. S. (2009). Türkiye’de Yükseköğretim Karşılaştırmalı Bir Analiz.
- Li, S., Whalley, J., & Xing, C. (2014). China’s higher education expansion and unemployment of college graduates. *China Economic Review*, 30(71103019), 567–582. <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2013.08.002>
- Li, Y. A., Whalley, J., Zhang, S., & Zhao, X. (2011). The Higher Educational Transformation of China and Its Global Implications. *World Economy*, 34(4), 516–545. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9701.2011.01344.x>
- Morris, E. (2006). Globalization and its effects on youth employment trends in Asia. *March*, 28–30.

- Murat, S. (1995). Gençlerin İşsizliğine Genel Bir Bakış.
- Núñez, I., & Livanos, I. (2010). Higher education and unemployment in Europe: An analysis of the academic subject and national effects. *Higher Education*, 59(4), 475–487. <https://doi.org/10.1007/s10734-009-9260-7>
- O’Higgins, N. (2001). Youth Unemployment and Employment Policy. *Ilo*, 33.
- O’Reilly, J., Eichhorst, W., Gábos, A., Kari, H., Lain, D., Leschke, J., McGuinness, S., Kureková, L. M., Nazio, T., Ortlieb, R., Russell, H., & Villa, P. (2015). Five characteristics of youth unemployment in Europe: Flexibility, education, migration, family legacies, and EU policy. *SAGE Open*, 5(1). <https://doi.org/10.1177/2158244015574962>
- Ou, D., & Zhao, Z. (2016). Higher Education Expansion and Labor Market Outcomes for Young College Graduates. *SSRN Electronic Journal*, 9643. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2716584>
- Özoğlu, M., Gür, B. S., & Gümüş, S. (2016). Rapid Expansion of Higher Education in Turkey: The Challenges of Recently Established Public Universities (2006-2013). *Higher Education Policy*, 29(1), 21–39. <https://doi.org/10.1057/hep.2015.7>
- Pirler, B. (2007). Genç İşsizliği Sorunu ve Çözmeye Yönelik Politikalar. *TİSK Akademi*, Cilt:2, 147–156.
- Polat, B., & Aktakke, N. (2017). Kalkınma Programlarının Değerlendirilmesinde Etki Analizi Yöntemleri Ve Türkiye’de Uygulamalar.
- Polat, S. (2017). The Expansion of Higher Education in Turkey: Access, Equality and Regional Returns to Education. *Structural Change and Economic Dynamics*, 43, 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.strueco.2017.06.001>
- Qazi, W., Raza, S. A., & Sharif, A. (2017). Higher Education Development and Unemployment in Pakistan: Evidence from Structural Break Testing. *Global Business Review*, 18(5), 1089–1110. <https://doi.org/10.1177/0972150917710344>

- Serter, N. (2008). 21. Yüzyılda İnsan Merkezli Eğitim, Türk Eğitim Sistemi. Nesnel Yayınevi, İstanbul.
- Soylu, Ö. B., & Aydın, B. N. (2020). Genç İşsizliğin Gelişimi, Belirleyicileri Ve İktisadi Politikalar: Avrupa Birliği-Türkiye Karşılaştırması. EKEV Akademi Dergisi, 82(Bahar), 339–360.
- Susanlı, Z. B. (2017). Türkiye’de İşgücüne Katılım, İstihdam ve Beşeri Sermaye Dışsallıkları. Yıldız Social Science, 47–58.
- Taş, H.Yunus, Küçükoğlu, M., & Demirdöğmez, M. (2018). Türkiye’de Genç İşsizliği Sorunu Ve Alternatif Çözüm Önerileri. Emek ve Toplum, 18. <https://doi.org/10.31199/hakisderg.453873>
- Taş, H.Yusuf, & Bilen, M. (2014). Avrupa Birliği Ve Türkiye’de Genç İşsizliği Sorunu Ve Çözüm Önerileri. Emek ve Toplum, 6.
- Taşdemir, F. D., & Ucak, A. (2021). A research on the impact of the education level on unemployment in Turkish economy. July. <https://doi.org/10.17740/eas.soc.2021.V37-03>
- Taşdoğan, C. (2020). Suriyeli Sığınmacıların İşsizlik Oranlarına Etkileri: TRC1 Bölgesi için Farkların Farkı Analiz. Fiscaeconomia, 4(2), 452–482. <https://doi.org/10.25295/fsecon.2020.02.010>
- Tufan Demiray, H. (2003). Türkiye’ de Genç İşsizliği ve Yüksek Öğretim Mezunu Gençlerin Çalışma Yaşamına Geçişteki Sorunları. 1–185.
- TÜİK. (2019). İl Düzeyinde Temel İşgücü Göstergeleri: Analitik Çerçeve, Kapsam, Tanımlar ve Sınıflamalar.
- TÜİK. (2021). Hanehalkı İşgücü Araştırması Hakkında Kamuoyu Duyurusu. T.C Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı, 3.
- Turan, G. (2017). Higher Education and Long-term Unemployment: An ARDL Co-integration Bounds Test for Turkey.
- Uysal, D., & Ersun Aydemir, E. (2016). Türkiye’de Yükseköğretim Kavramı ve

Yükseköğretimin İstihdam ve Ekonomiye Etkisinin Analizi. Bil. Ens. Der, 35, 275–284.

Xing, C., Yang, P., & Li, Z. (2017). The medium-run effect of China's higher education expansion on the unemployment of college graduates. *China Economic Review*, 51, 181–193. <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2017.05.005>

Yang, C.-C., & Chan, S.-J. (2016). Is Higher Education Expansion Related to Increasing Unemployment Rates? A Comparative Analysis of Japan, South Korea, and Taiwan. *International Journal of Chinese Education*, 5(2), 162–186. <https://doi.org/10.1163/22125868-12340066>

Yang, L. (2018). Higher education expansion and post-college unemployment: Understanding the roles of fields of study in China. *International Journal of Educational Development*, 62(February), 62–74. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2018.02.009>

YÖK. (2019). Türkiye yükseköğretim sistemi. Yükseköğretim Kurulu.

Yumuşak, İ. G. (n.d.). Beşeri Sermayenin İktisadi Önemi Ve Türkiye'nin Beşeri Sermaye Potansiyeli.

Yussof, I., & Awad, A. (2014). Education Expansion and Unemployment Nexus : Further Evidence from Malaysia. 9, 278–284.